

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA SPOLEČENSKÝCH VĚD

Projektový den na téma Lidové tradice a obyčeje na Sedlčansku

(diplomová práce)

Autor práce: Veronika Holanová

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslava Interholcová

České Budějovice, 2011

UNIVERZITY OF SOUTH BOHEMIA
PEDAGOGICAL FACULTY
DEPARTMENT OF SOCIAL SCIENCE

Folk Traditions and Customs in Sedlčany Region - A Project Day

Author: Veronika Holanová

Supervizor: Mgr. Jaroslava Interholcová

České Budějovice, 2011

Prohlašuji, že tuto diplomovou práci s názvem „Projektový den na téma lidové tradice a obyčeje na Sedlčansku“ jsem vypracovala sama pouze za použití odborné literatury a zdrojů, které uvádím v seznamu citované literatury a citovaných internetových zdrojů.

V Českých Budějovicích 30. listopadu 2011

.....

Veronika Holanová

Děkuji paní Mgr. Jaroslavě Interholcové, vedoucí práce, za ochotu, pomoc a užitečné rady, které mi věnovala při zpracování této diplomové práce. Dále děkuji PhDr. Heleně Pavličíkové, CSc., vedoucí katedry, za ochotu a užitečné rady, které mi věnovala při zpracování praktické části této diplomové práce.

ANOTACE

Má práce má didaktický charakter. Skládá se ze dvou částí – části teoretické a praktické.

Teoretická část pojednává o Sedlčansku, krajině středního Povltaví, o jeho přírodních krásách i historických či kulturních památkách. Dále je tato část zaměřena na představení lidových tradic v průběhu roku. Rok je rozdělen na období podzimu, zde se práce věnuje svátku sv. Martina, který upadl v zapomnění, ale v posledních letech se toto téma vrací na základní školy, období zimy – zde jsou nejznámější Vánoce - a období jara, ve kterém je práce zaměřena z velké části na Velikonoce.

Praktickou část tvoří projektový den a dvě přípravy na hodinu na téma Sv. Martin a Vánoce. V jednodenním projektovém dnu jsou prolunuty mezipředmětové vztahy i průřezová témata. Součástí praktické části jsou i pracovní listy, které byly použity při realizaci projektového dne na základní škole. Vyučující občanské výchovy je mohou využít při přípravě svých vyučovacích jednotek.

ANNOTATION

My thesis has a didactic character. It consists of two parts - theoretical and practical.

The theoretical part deals with Sedlčany region, the landscape of Central Vltava valley, its natural beauty and historical and cultural sights. This section also focuses on presentation of the folk traditions in the course of the year. The year in my thesis is divided into autumn, winter and spring seasons. In autumn, my work deals with St. Martin festival, which was almost forgotten but recently the topic of this festival has been returning to elementary school education. Christmas is the most popular in winter and in spring my work is focused mainly on Easter.

The practical part consists of a project day and two sets of lesson plans concerning St. Martin festival and Christmas. The one-day project day combines interrelationships among subjects and cross-curricular topics. The practical part also includes worksheets that were used during the project day at our elementary school. Civic studies teachers can use the worksheets when preparing their lessons.

OBSAH

1.	ÚVOD	8
2.	SEDLČANSKO	9
2.1.	VYMEZENÍ OBLASTI	9
2.2.	PŘÍRODNÍ ZVLÁŠTNOSTI	9
2.3.	HISTORIE REGIONU	10
2.4.	HISTORICKÉ A KULTURNÍ PAMÁTKY	16
2.5.	JAK BYDLELI, ŠATILI SE A ŽILI LIDÉ NA SEDLČANSKU	17
3.	LIDOVÉ ZVYKY A OBYČEJE V PRŮBĚHU ROKU	20
3.2.	ZVYKY „BABIHO LÉTA“	20
3.3.	OBDOBÍ PODZIMU A ZIMY	22
3.4.	OBDOBÍ PŘEDJAŘÍ A JARA	33
3.5.	LETNÍ OBYČEJE	44
4.	PROJEKTOVÉ VYUČOVÁNÍ	46
4.1.	PRVNÍ ZMÍNKY O PROJEKTOVÉM VYUČOVÁNÍ	46
4.2.	JAKÉ MAJÍ MÍSTO PROJEKTY V DNEŠNÍM ŠKOLSTVÍ?	47
4.3.	ZÁKLADNÍ RYSY PROJEKTU:	48
4.4.	TYPY PROJEKTŮ	48
4.5.	ROLE UČITELE V PROJEKTU	50
4.6.	JAK ZVOLIT TÉMA?	50
4.7.	PŘEDNOSTI PROJEKTU	51
4.8.	ZÁKLADNÍ KROKY PŘI REALIZACI PROJEKTU	51
5.	NÁVRH PROJEKTU	52
5.1.	Úvod	52
5.2.	ZÁMĚR, ZPRACOVÁNÍ PLÁNU A REALIZACE PROJEKTU	53
6.	REALIZACE PROJEKTU	58
7.	VÝROBA LUCERNY	64
8.	EVALUACE PROJEKTU	77
8.1.	HODNOCENÍ PROJEKTU ŽÁKY	77
8.2.	MÉ HODNOCENÍ PROJEKTU	78
9.	PŘÍPRAVY NA HODINU	79
9.1.	SVATÝ MARTIN	79
9.2.	VÁNOCE	81
	ZÁVĚR	83
	SUMMARY	84
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	85
	ORÁLNÍ SVĚDECTVÍ PRO TUTO PRÁCI POSKYTLI:	87
	INSTITUCE:	87
	SEZNAM POUŽITÝCH INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	87
	PŘÍLOHY:	88

1. Úvod

Od dětství žiji v Sedlčanech, které jsou centrem půvabného regionu středního Povltaví.

Dominantu kraje tvoří řeka Vltava, lemovaná vysokými skalními útvary. Celá okolní krajina má kopcovitý ráz. Region je bohatý na přírodní zajímavosti, ale nalezneme tu také mnoho architektonických skvostů, ze kterých na nás dýchá dávná historie.

Právě proto jsem si pro svou diplomovou práci zvolila téma Lidové zvyky a tradice na Sedlčansku. Kladu si za cíl zmapovat obyčeje v dané oblasti, porovnat je s tradicemi českých zemí obecně a zároveň ukázat, které z nich se dodržují v regionu dodnes.

Za cenný zdroj informací, o který se ve své práci opírám, považuji Městské muzeum v Sedlčanech a Muzeum vesnických staveb na Vysokém Chlumci. Využívám zároveň rozsáhlého díla Čenka Habarta, který ve svých publikacích podrobně mapuje způsob života vesnických obyvatel do 20. let 20. století. Kromě dalších knih, pojednávajících o českých tradicích, využívám také orálních svědectví pamětníků.

V úvodní části své diplomové práce vymezuji region středního Povltaví a Jesenicko, kde působím jako učitelka základní školy.

Teoretickou část zaměřuji na všeobecný přehled svátků a obyčejů, které se v českých zemích dodržovaly. U každé významné tradice poukazuji na to, jak se slavila v naší oblasti a zároveň zda se zachovala do dnešních dnů.

Didaktickou část rozdělují do dvou hlavních oblastí. První je zaměřena na projektové vyučování. V úvodu uvádím teoretické informace, týkající se historie a realizace projektů. Dále zpracovávám projekt zaměřený na tři svátky v roce – svatého Martina, Vánoce a Velikonoce.

Druhý oddíl praktické části věnuji stejným svátkům, ale tentokrát téma pojímám jako přípravu na vyučovací hodinu.

Praktickou část jsem provedla v praxi, proto mohu svou práci doplnit sebereflexí i reflexí ze strany žáků.

Dnešní uspěchaná doba nám nedovoluje zabývat se příliš historií. Je však důležité uvědomovat si, jak žili naši prarodiče a starší generace, předávat tyto poznatky našim žákům, aby krajina středního Povltaví zůstávala i nadále stejně půvabnou nejen svými přírodními scenériemi, ale i tradicemi a obyčeji, které na nás ze starých časů dýchají.

Život na vesnici, kde k sobě lidé mají blíže než městské obyvatelstvo, i dnes přináší potřebu bavit se a přitom bychom neměli zapomínat na lidové zvyky.

2. Sedlčansko

„... krajinou tak trochu zvláštní, s půvaby ukrytými příliš uspěchanému návštěvníkovi. Kdo je chce poznat, musí sestoupit z asfaltu vozovky na tiché lesní pěšiny, do jalovcových strání, do údolí potoků a zabloudit do odlehlých vsí. Neboť jen tak se lze dobrat poezie této krajiny, která ač má jednotící rysy, přesto překvapí svou vnitřní rozmanitostí.“¹

2.1. Vymezení oblasti

Sedlčansko, malebná krajina středního Povltaví, je v současnosti stále více objevováno a ceněno pro svou krásnou přírodu i historické památky. Sedlčany jsou položené asi 60 km jižně od Prahy, na pravém břehu řeky Vltavy. Řeka Vltava sloužila v minulosti jako významné dopravní spojení jižních Čech, Sedlčanska a Prahy. Přestože leží Sedlčansko nedaleko hlavního města, zachovalo si svůj půvab a svéráz. Zvlněný kraj, v němž se z každé výšiny zjevjí typicky české výhledy na pahorky, pole, roztroušené vesničky, bílé kostelíky a zelenomodré háje. Takřka v každé obci stojí tvrz či zámek a odevšad mluví historie.²

2.2. Přírodní zvláštnosti

Nejvýznamnější národní přírodní rezervací v oblasti Sedlčanska je Drbákov – Albertovy skály. Národní přírodní rezervací jsou od roku 1993. Jsou vzdáleny asi 10 km severozápadním směrem od Sedlčan a nachází se mezi obcemi Nalžovické Podhájí – Oboz – Častoboř. Rezervace zaujímá skalnaté svahy pravého břehu řeky Vltavy. Má rozlohu 64, 29

¹ Čáka, Jan: Sedlčansko, Benešov, 1967

² Malíček, Jan: Přírodní zajímavosti Sedlčanska, Pelhřimov 2007

ha. Celou rezervací vede naučná stezka s informačními tabulemi, která má 11 zastavení. Vyskytuje se zde tis červený, z dalších rostlin např. koniklec luční, belozářka liliovitá, ze zvířat zde můžeme vidět např. kunu lesní či mloka skvrnitého.³

Další zajímavostí na těchto skalách jsou jejich stěny. Počátkem 17. století na nich byly vytesány české a německé náboženské nápisy, obrysy hvězd a slunce. Přisuzují se Matěji Poličanskému, kazateli Mikulášenců⁴. Sekta se zde scházela k tajným bohoslužbám.

K chráněným přírodním výtvorům patří Husova kazatelna v katastrálním území Žemličkova Lhota a Vrškámen v katastrálním území Petrovice. Jedná se o různě seskupené balvany, k nimž se váže pověst o Janu Husovi, který v době, kdy býval hostem na hradě Zvěřinci, vycházel do kraje a kázal venkovskému lidu.⁵

2.3. *Historie regionu*

Archeologické nálezy dokládají zalidňování území od doby bronzové. Nejvýznamnějším nalezištěm je keltské oppidum z doby laténské v Hrazanech. Oppidum pochází z 2. – 1. století před naším letopočtem a bylo objeveno sedlčanským lékařem Dr. B. Karešem. Archeologické výzkumy zde proběhly v letech 1951 – 1963. Některé nálezy jsou uloženy v Městském muzeu v Sedlčanech, ale jejich větší část se nachází v Ústavu archeologické a památkové péče středních Čech. V 10. století začíná slovanské osídlování krajiny. Důvodem pro založení osady (dnešních Sedlčan) mohla být skutečnost, že zde byl soutok dvou potoků, Mastníka a potoka Sedleckého. Podél těchto potoků vedly staré cesty a Sedlčany ležely v místě, kde byl brod.

„O založení města mnoho určitého nevíme, nejpozdější počátek můžeme klást tak do 10. až 11. století. Zakladatelé byli Sedlčané, kteří vzali své jméno ze slova sedlo (sídlo) a zabývali se patrně rolnictvím.“⁶

Určitější zprávy máme až z roku 1294, kdy byly Sedlčany nazývány trhovou vsí. Dozvídáme se to ze smlouvy Oldřicha z Hradce, tehdejšího majitele Sedlčan, s králem Václavem II. V té mu odkazuje některé své statky, pokud zemře bez mužského potomka. To

³ Tamtéž

⁴ Mikulášenci = jméno české husitské sekty, původcem byl Mikuláš z Vlášenic na Pelhřimovsku, tito ctitelé kalicha kladli důraz na chudobu, na mravní kázeň a prostotu, neměli kněží, v čele stál vůdce, konec sekty roku 1620 (Ottův slovník naučný, 17. díl, Praha, 1901, str. 319)

⁵ Habart, Čeněk: Sedlčansko, Sedlecko a Voticko, IV. díl, 1995, str. 263

⁶ Habart, Čeněk: Sedlčansko, Sedlecko a Voticko, IV. díl, 1995, str. 266

se však nestalo, a tak byla smlouva zrušena. Nejcennější stavební památkou je raně gotický kostel sv. Martina, postavený ke konci 13. století.

Velkou zásluhu na rozvoji osady mělo trhové právo, protože se během 50 let osada změnila na poddanské městečko. V nařízení Karla IV. z roku 1348, ve kterém přikazoval Sedlčanům odebírat sůl jen z Písku, jsou již takto označovány. Z dalších písemných zpráv se dozvídáme o těžbě zlata v Roudném u Sedlčan. Tento důl zastavil Jan Lucemburský Petrovi z Rožmberka v roce 1337.

Později prodali páni z Hradce město Rožmberkům. Stalo se tak 24. května 1352.⁷ Rožmberkům se podařilo ze Sedlčan vybudovat významné město středního Povltaví. Nejlepším činem pánů z Růže pro město bylo přestavění kostela sv. Martina, který spolu se hřbitovem obehnali hradební zdí a přes příkop postavili padací most (1374). Kostel měl chránit před vpády nepřátelských vojsk, protože město samo nemělo žádné hradby. V opevněném kostele byl také tajný úkryt, kam se v době nebezpečí dávaly cenné předměty a písemnosti.

Pravděpodobně kolem roku 1382 byl vystavěn pány z Janovic hrad Vysoký Chlumeč. Vybrali si pro něj místo jižně od Sedlčan na vysokém kamenném ostrohu (532 m n. m.)

V roce 1418 dostaly Sedlčany od Oldřicha z Rožmberka podobná práva jako měla města královská. Získaly právo na svůj vlastní znak – červenou pětilistou růži se zlatým středem a zelenými kališními lístky na stříbrném štítě, rožmberskou růži. Sedlčanští mohli tedy volně zacházet se svým majetkem.

Obyvatelé města byli již v té době ovlivněni učením Jana Husa. Písemně je také doloženo, že Sedlčanští pomáhali při stavbě Tábora. Jan Hus, který se po roce 1412 usadil na Kozím Hrádku u Tábora, jezdil po okolí a kázal. Ústním podáním se u nás udržují zprávy, že byl prý i hostem pana Václava na Zvěřinci u Jesenice a ve vesnici Úklid, která se nachází 5 km na jih od města. Kázal pod lípou, která dodnes nese název „Husova lípa“.⁸

Oldřich z Rožmberka zpočátku hnutí podporoval a nařídil v roce 1417 přijímání pod obojí způsobou, ale hned v roce 1420 přešel na stranu Zikmunda a obléhal město Tábor. Sedlčany se sice přihlásily ke čtyřem artikulům pražským⁹, ale jako rožmberské město se staly terčem táboritů. Husitské války vyčerpaly Rožmberky, ale také město, které bylo v roce 1475 zastaveno pánům Popelům z Lobkovic (do roku 1580). Sídli na hradě Vysoký Chlumeč a pod jejich správou se město vymanilo z hospodářské krize a začalo vzkvétat.

⁷ Páv, Jiří: Sedlčany, 1994, nestránkovaná brožura

⁸ Habart, Čeněk: Sedlčansko, Sedlecko a Voticko, IV. díl, str. 272

⁹ Čtyři artikuly pražské: svobodné hlásání slova božího, přijímání pod obojí, odstranění světské moci církve, trestání těžkých hříchů bez rozdílu stavu

V 16. století se Sedlčany stávají centrem Vltavského kraje. Rozvíjelo se řemeslo, obchod i zemědělství. Nejdůležitějším zdrojem obživy bylo vaření piva, prodej obilí a sladu. Zboží převáželi na Zrúbek, kde byl starý přívoz, jenž obstarával spojení s druhým břehem Vltavy, a odtud dopravovali zboží do Prahy.¹⁰ Každý týden ve středu se konaly obilní trhy a kromě nich ještě dva trhy výroční, které trvaly osm dní. První se konal před sv. Petrem a Pavlem (29. 6.) a druhý před sv. Martinem (11. 11.). Prodávaly se na nich len, plátno a sukno. Řemeslníci se sdružili do několika cechů. Nejvýznamnější postavení mezi nimi měli soukeníci, kteří vlastnili domy na náměstí. Ve městě se také konaly krajské sjezdy šlechty. K právům města patřilo soudnictví s právem hrdelním. Popravy provazem se většinou prováděly na Šiberném vrchu a mečem na místě zvaném Stínidla. Popravy mečem tam připomínal plochý kámen, na který musel odsouzený pokleknout. Byly na něm vytesány meč a sekyra. Kámen byl později použit při stavbě silnice, proto se tato památka nedochovala.

Také kulturní život se ve městě rozvíjel. Výbornou pověst měla latinská škola, založená pravděpodobně už ve 14. století, která se podobala gymnáziím a která dala základní vzdělání několika významným osobnostem. K významným rodákům ze Sedlčan patřili např. Pavel Sedlčanský, který byl farářem u sv. Havla v Praze, Petr a Jakub Codicillové z Tulechova (Pavel byl na pražské univerzitě profesorem řečtiny a Jakub byl lékařem a právníkem), Daniel Sedlčanský a Jan Jakub Sedlčanský. Daniel se vyučil knihtiskařem a založil vlastní podnik na Starém Městě v Praze. Dostal od císaře Rudolfa II. zvláštní výsadu a začal v roce 1589 vydávat první české noviny. Jan Jakub Sedlčanský byl kreslířem a krasopiscem.¹¹

Ve městě působil literátský sbor, který se věnoval vícehlasnému zpěvu při bohoslužbách. Vydal pro svou potřebu zpěvníky, které byly bohatě zdobené – kancionály. Dochovaly se nám dva psané na pergamenu a čtyři psané na papíru. Nejznámější z nich je tzv. Krčínův kancionál s vyobrazením literátského sboru.

V té době vzrůstá již židovská komunita. Dříve byly židovskému osídlení kladeny překážky, protože v okolí Sedlčan se nacházela ložiska zlata a stříbra a do těchto míst Židé nesměli. Přispívali na udržování školy a hřbitova v Kosově Hoře, která patřila mezi významné židovské obce v Čechách. Nejstarší doklad židovského osídlení pochází z roku 1570, i když prý již v 15. století přivedli židovské osadníky do Kosovy Hory páni z Říčan. V době

¹⁰ Archiv Obecního úřadu v Kamýku nad Vltavou

¹¹ Městské muzeum Sedlčany

největšího rozkvětu (polovina 19. století) tvořilo židovskou obec 25 – 30 domů, v jejichž středu se nacházelo malé náměstí se školou a synagogou.¹²

V roce 1580 koupil Sedlčany i další okolní vesnice Jakub Krčín z Jelčan, rožmberský regent. Jakub Krčín z Jelčan a Sedlčan (1535 – 1604) pocházel z nebohatého vladyckého rodu z Kolínska. Ve službách pánů z Rožmberka se vypracoval z úředníka na regenta celého panství. Jeho dílem jsou např. rybníky Svět a Rožmberk. Ve smlouvě se musel zavázat, že pokud zemře bez mužského potomka, případnou statky zpět Rožmberkům. Brzy se Jakobovi znelíbila konkurence poddaných a zakázal jim vařit pivo. Sedlčanští měšťané si stěžovali u Viléma z Rožmberka a jejich snaha se dočkala úspěchu. Krčín vydal městu privilegium, ve kterém je osvobodil od všech stálých plateb a berní, ale várečné právo jim nevrátil. Byl nesmlouvavý a bezohledný pán. Jeho cílem bylo připravit měšťany o jejich práva, což se mu nakonec povedlo. Sedlčanští ztratili práva: vybírat clo, mýto, tržní a jiné platy, museli jako vesničtí poddaní robotovat. Jakub Krčín se velmi podepsal i do rázu krajiny. V Křepevicích vybudoval své sídlo (Krčínova tvrz), v Sedlčanech přestavěl dům na pivovar (dnes zbourán), na potoce Mastném přestavil mlýn, založil chmelnici a vystavěl sádky na ryby. Jakub Krčín měl pět dcer, žádného syna, a proto mohli Rožmberkové prodat Sedlčany roku 1601 Lobkovicům.¹³

Po smrti Krčina se vlády nad městem ujali Zdeněk Vojtěch Lobkovic a jeho žena Polyxena, rozená z Pernštejna, a připojili ho k Vysokému Chlumci. Sedlčanským však práva znovu obnovena nebyla. Zdeněk Lobkovic byl horlivý katolík a snažil se vést k víře i své poddané. Proto začaly spory. „... *protestantští měšťané se roku 1618 přidali na stranu stavovského odboje. Vyjádřili tak podporu Fridrichu Falckému a žádali za to přiznání výsad měst královských. Tím se ale zřekli své vrchnosti, což pro ně mělo zlé následky. Po porážce stavovského vojska na Bílé hoře roku 1620 začalo pronásledování všech nekatolíků. Protože Sedlčanští neuposlechli nařízení své vrchnosti a k víře se nechtěli vrátit, potrestal roku 1624 Zdeněk Lobkovic 23 měšťanů zabavením domů.*“¹⁴

Během třicetileté války městem prošli vojáci několika armád, nechvalně proslulá byla především vojska švédská. Kromě války město postihl roku 1648 požár, který pohltil 95 usedlostí, mezi ně patřily radnice, nemocnice a lázně. V dalším roce přišla morová nákaza, na niž zemřelo 70 obyvatel. Další velký požár vypukl v roce 1680 a ve stejném roce se opakovala i morová nákaza, ta ovšem zaznamenala mnohem větší počet zemřelých.

¹² Orální svědectví p. Hartmana z Kosovy Hory

¹³ Habart, Čeněk: Sedlčansko, Sedlecko a Voticko, IV. díl, 1995, str. 274

¹⁴ Páv, Jiří: Sedlčany, 1994

Ani počátek 18. století nebyl pro město nijak úspěšný. Zotavovat se začalo až koncem 18. století. Přibývalo domů, lidí, obnovovala se řemesla a obchod. Bohužel další požáry v letech 1783, 1802 a 1828 vývoj zase zbrzdily. Po revolučním roce 1848, kdy bylo zrušeno poddanství a ovzduší se politicky uvolnilo, staly se Sedlčany opět centrem středního Povltaví. Byly mezi prvními městy, kde se vytvořila národní garda. Staly se sídlem okresního soudu, berního úřadu a později i okresním hejtmánstvím. Zaostávání Sedlčanska se projevovalo hlavně v oblasti hospodářské. Důvodem byla špatná poloha města, které leželo mimo dopravní cesty. Důležitou událostí v tomto směru byla stavba železniční trati z Olbramovic do Sedlčan, dokončená roku 1894. Tato trať navazovala na důležitou trasu Praha – České Budějovice.¹⁵

Od 40. let 19. století se město rozmohlo hlavně kulturně. Začaly vznikat různé spolky, např. spolek divadelních ochotníků, pěvecký spolek Záboj, sbor dobrovolných hasičů či Sokol. Kulturní život podporovaly dvoje místní noviny: od roku 1885 „Rolnické listy“, což byl měsíčník Hospodářského spolku, a od roku 1894 čtrnáctideník „Povltavské listy“.

Ve druhé polovině 19. století se začali společensky uplatňovat Židé v Kosově Hoře. Vznikl židovský ženský spolek a ve škole byla jako vyučovací předmět od roku 1874 zvolena němčina místo hebrejštiny. To však přineslo velké problémy, a tak byla městská rada nucena školu zrušit.¹⁶

Po první světové válce přišla hospodářská krize, ale také převrat, který obyvatelé přivítali s velkým nadšením. Všude vlály prapory, tisklo se zvláštní číslo „Povltavského obzoru“ a strhávaly se rakouské znaky. Po roce 1918 byly Sedlčany střediskem poměrně chudého zemědělského kraje s málo rozvinutým průmyslem. Ve městě byla pila, 2 cihelny, výrobní nožířského zboží, výrobní octa a likérů, z řemesel se uchytili hlavně ševci, soukeníci a truhláři. Obyvatelé se zde jen těžce mohli uživit, a proto hledali práci ve větších městech. Někteří odešli i do Ameriky a Francie.

Za okupace byli postiženi hlavně Židé. Již v roce 1939 byla vydána vyhláška zakazující přístup do hostinských podniků. V roce 1942 byli ze Sedlčanska transportováni do Terezína a naprostá většina pak do koncentračních táborů na východě, odkud se již nevrátili.

Nejtěžší období čekalo město v roce 1943. 11. července byly vyvěšeny vyhlášky o vystěhování města a okolí. Záminkou pro vystěhování se stalo vytvoření vojenského cvičiště pro jednotky SS. Rozsáhlá oblast mezi Vltavou a Sázavou byla vysídlena. V Sedlčanech to vypadalo asi takto: „ *Podzimní říjnový den. Náměstí je prázdné, na Novém Městě a na Třetí*

¹⁵ Městské muzeum Sedlčany

¹⁶ Kronika obce Kosova Hora

Straně opozdilí vystěhovalci odvázejí poslední zbytky svého majetku, který jim bylo dovoleno odvézt. Po ulicích je roztroušena sláma jako při požáru nebo při vyloupení. Všechny domy jsou již opuštěny, protože termín pro vystěhovalce je stanoven na 12. hodinu dne 25. října 1943... V bývalých školách jsou již přistaveny postele, vojáci nacpávají před školou slamníky dřevitou vlnou.“¹⁷ Ze Sedlčan muselo odejít asi 2 200 obyvatel. V některých vesnicích byly zřízeny koncentrační tábory pro politické vězně různých národností.

Dne 20. dubna 1945 bylo německými stíhačkami sestřeleno americké bombardovací letadlo. Vyšlehl plamen a bylo vidět, jak letadlo padá za Kolihovy (les u Kosovy Hory). Letci byli pochováni na sedlčanském hřbitově. Jejich pozůstatky byly odvezeny do Ameriky, ovšem pomník tuto událost připomíná dodnes.

Teprve osvobození v roce 1945 přineslo nové možnosti. Město se znovu vzchopilo, přibývalo obyvatel, kteří se vraceli často do svých poničených domovů. Postupně rostl i průmysl. Mezi první větší závod patřila mlékárna, postavená v letech 1947 – 1950 družstvem Madeta. I v současné době je velice proslulá výrobou sýrů Hermelín a Lučina. V roce 1951 vzniklo Kovodružstvo, které se zaměřuje na nožářskou výrobu. Podnik Hamiro, ve kterém dostaly pracovní příležitost hlavně ženy, vznikl roku 1960 a vyráběly se v něm hračky. V roce 1997 se definitivně rozpadl. Také Středočeské dřevařské závody poskytovaly pracovní příležitost – montáže hal pro velkochovy drůbeže. Největším podnikem se stal Stros Sedlčany, který vyráběl stavební výtahy, panely FEAL. Pracovní příležitosti poskytují obyvatelům města dodnes.¹⁸

Město mělo vždy dobře rozvinuté školství. Dnes jsou zde, kromě gymnázia, které bylo otevřeno v roce 1946, dvě základní školy, několik odborných učilišť a od září 1993 obchodní akademie. Sedlčany jsou také kulturním a společenským centrem středního Povltaví. Je zde knihovna, základní umělecká škola, kino, městské muzeum, hvězdárna, Kulturní dům Josefa Suka. Ten využívá své sály – divadelní, koncertní a společenský - po celý rok pro divadla, koncerty, večery poezie, přednášky, ale také pro plesy či výstavy. Každý rok na jaře město žije hudebním festivalem Sukovy Sedlčany, který se koná od roku 1964 na počest významného rodáka z nedalekých Křečovic – Josefa Suka.

¹⁷ Pavelka, J.: Lidé bez domova, 1978, str. 23, zápis z kroniky města Sedlčan z 24. října 1943

¹⁸ Historické brožury města Sedlčan

2.4. *Historické a kulturní památky*

Pro Sedlčansko není typická pouze krásná krajina, ale také zajímavé kulturní památky. V Sedlčanech, na náměstí Komenského, se nachází kostel sv. Martina, který má románskou věž ze 13. století a gotickou klenbu ze století 14. Kostel byl původně opevněný vysokou hradbou a bránou s padacím mostem. Druhým kostelem, který stojí na severním okraji města, je kostel Nanebevzetí Panny Marie, zvaný „Církvíčka“. Jde o barokní stavbu z let 1932 – 35. Ze stejného slohového období pochází morový sloup umístěný v horní části náměstí. Radnice, ozdoba náměstí T. G. Masaryka byla postavena roku 1903 podle plánů architekta J. Heindla v novorenesančním slohu. Na Sukově náměstí se nachází sousoší „Lidé bez domova“ od Břetislava Bendy z roku 1978. Připomíná dobu vystěhování Sedlčanska za nacistické okupace. Za městem, u obce Doubravice, je památník T. G. Masaryka, připomínající jeho pobyt v našem kraji roku 1922.¹⁹

Asi 7 km jihozápadním směrem nás upoutá dominanta kraje, hrad Vysoký Chlumec. První zprávy o hradu pocházejí ze 14. století. Od 15. století se majiteli stali Lobkovicové. Hrad má gotické jádro, částečně byl rekonstruován v době renesance a barokní cibulovitá baň byla dostavěna v letech 1643 – 1667. V roce 1950 byl hrad vyvlastněn a majitelům navrácen až v roce 1992. Po dokončení rekonstrukcí byl hrad krátce otevřen pro veřejnost. V podhradí se nachází pivovar téměř tak starý jako hrad. Jeho dnešní podoba pochází z roku 1896.²⁰

V těsné blízkosti Sedlčan, na středním toku potoka Mastníka, se nachází Červený Hrádek s romantickými věžemi, cimbuřím a anglickým parkem. Majitel využil krajiny a postavil vodní tvrz již ve 13. století. Stavební styl nelze přesně určit. Nejvýznamnějším majitelem byl František Mladota ze Solopysk, jenž dal hrádek v polovině 19. století romanticky přestavět. O konečnou podobu se zasloužil Jan Kotěra. V současné době je hrádek oblíbeným místem konání svateb či jiných komorních událostí. Romantické prostředí okouzlo i mnoho filmových tvůrců.

Celé krajině dávají zvláštní ráz kapličky a zvoničky. Jsou k vidění u cest, v polích i v osadách. Říká se jim „boží muka“. Nahoře mají výklenky pro sošky nebo obrázky a stříšku z cihel. Pocházejí většinou z 15. století a stavěly se na památku Kristovy smrti; proto název „boží muka“, ale také kvůli odvrácení moru, války a neštěstí. Ze 17. – 20. století jsou zvoničky, které stávají obyčejně na návších, jdou zděné, obílené, s oknem a taškovou střechou, vpředu mají dveře. Uvnitř je oltářík s lampičkou nebo obraz světce. Zvonkem se

¹⁹ Brožury města Sedlčan

²⁰ Městské muzeum Sedlčany

zvonilo, aby se zahnalý kroupy, oznamoval se tak požár nebo smrt. U nich byly většinou vysázené lípy. V dřívějších dobách se objevovaly i zvoničky dřevěné.

2.5. *Jak bydleli, šatili se a žili lidé na Sedlčansku*

Naši předkové si stavěli domy ze dřeva, od 17. – 18. století se vyskytovala stavení polozděná a polodřevěná, od 19. století jenom zděná. Typický lidový dům na Sedlčansku byl roubený a přízemní. Na podezdívku kladli tesaři trámy a nechávali otvory pouze pro dveře a nízká okna, která směřovala na náves a většinou k východu. Skuliny mezi trámy vycpávali mechem, zvenku omazávali hlínou a pak obílili vápnem. Střechy byly kryty došky, které se přiřezávaly a nazývaly se „záklasky“. Ve střeše nechávali pouze podlouhlé a úzké otvory, jakási střešní okna, aby jimi vnikalo na půdu světlo. Nejvíce si dávali záležet na štítu – „lomenici“, z jehož zdobení se dalo soudit, jak je majitel bohatý. Štít byl prkenný, prkna musela být kladena šikmo a nesměly v nich chybět vyřezávané otvory, nejčastěji ve tvaru srdíčka. Tyto otvory nahrazovaly okénka. Štít měl nahoře přečnávající, zpravidla zaoblenou, šindelovou stříšku, vespod pobitou prkny. Říkalo se jí „kabřinec“, ten byl nahoře zakončen vyřezávanou nebo vysoustruhoanou „makovicí“. Do její špičky se vtloukaly tři hřeby, aby stavení bylo pod ochranou Trojice boží. Na bohatších statcích byla makovice opatřena plechovou korouhvičkou, která ukazovala směr větru.²¹

Do síně se vcházelo po zápraží dveřmi, které měly petlici. Světnice byla tmavá a nevelká, podlaha z upěchované hlíny. Velkou část světnice zaujímala hliněná kamna, většinou hnědá nebo černá. Za kamny byla prostorná pec, která sloužila nejen k pečení, ale také k odpočinku. Kamna, kromě plotny, měla ještě kamnovec, což byla nádobka na vodu, obyčejně zadělaná ve zdi. Proti kamnům, hned u dveří, visel podlouhlý misník, na nějž se dávaly pestře malované misky a talíře. Nejdůležitější místo bylo vyhrazeno pro stůl, který stál v rohu u oken proti dveřím. Byl většinou dubový se zkříženými nohama a dole s trnoží. Židle měly opěradla zdobená srdíčky a ptáčky. Dva velké kameny nebo kůly a na nich položené prkno sloužilo jako lavice, na které se sedělo i spalo. Spalo se také na podlaze na slámě, později v posteli z měkkého dřeva, ozdobené květy, růžemi nebo srdíčky. Na stěnách visely obrázky svatých, malované na skle, nechyběl ani kříž, u kterého většinou hořela lampa.

²¹ Orální svědectví V. Peštové, nar.1931

Ze „seknice“ se šlo do přístěnku, samostatné světničky po boku velké jizby, kde se v malovaných truhlách ukládaly sváteční šaty a výbavy nevěst. Staří rodiče žili buď ve světnici s mladými, ale častěji v přístěnku nebo dokonce v samostatném stavení. Tomu se říkalo výminek.²²

K svícení ve světnicích dříve lidé používali louče z bukového nebo osikového dřeva, protože hořely jasně a vydávaly málo kouře. Borové louče svítily méně a hodně kouřily, proto se jimi svítilo mimo světnici. Louče se zasazovaly do zvláštního, často dvoumetrového svícnu, který stával na podstavci. Olejem a svíčkami se svítilo nejdříve ve městech. Olej se používal lněný, ale protože také hodně kouřil, nahradil ho olej řepkový. Svítilo se malými kahánky, které později nahradily petrolejové lampy.

Samozřejmě zde nechyběly hospodářské budovy. Dřevěná stodola byla vzdálena tak 20 – 30 kroků od domu. Měla půdorys osmiúhelníku. Mlat byl z hlíny a nad ním se nacházelo patro, ke kterému se přistavoval žebřík. Sklep sloužil k uchování mléka a brambor. Dvory nemívaly vrata a nebyly nijak ohrazené.²³

Typické lidové stavby se už na Sedlčansku špatně hledají, ale přesto je můžeme spatřit ještě například v Bláhově Lhotě, v Pořešicích, ... Před nedávnem byl založen skanzen ve Vysokém Chlumci, kam se některé stavby přemístily a zachránily. Většina starých roubených staveb se přizpůsobuje současným potřebám starousedlíků a chatařů.

I pro naši oblast byl typický určitý kroj, přestože ne příliš zdobený. Nosil se ještě v první čtvrtině 19. století. Obléci se svátečně znamenalo pro muže na Sedlčansku vzít si dlouhý zelený nebo modrý kabát s kovovými knoflíky. Mladí nosili krátkou tmavošedou nebo modrou kazajku, na hlavě kulatý klobouk. Ten zdobili zelenou nebo červenou stuhou, za níž se v létě dávala rozmarýna. V zimě se pod kloboukem nosila teplá, beránkem podšívaná čepice či vysoká beranice zdobená pentlemi. Ve všední den měli šerkovou halenu, krátké kalhoty z kozlí nebo jelení kůže, starší lidé i z kůže ovčí. Na nohy obouvali dřeváky a ve svátek vyleštěné vysoké boty nebo střevíce s přezkami. Muži i ženy nosili vlněné červené, bílé a modré punčochy.

Ženský kroj byl zdobnější než mužský, ale i jeho ráz byl celkem střízlivý, jednoduchý. V zimě se oblékaly nejčastěji do domácí červené sukně, těžkého tmavomodrého nebo černého kabátu, kterému se říkalo „špenzr“, a do jednoduché vlněné zástěry – fěrtochu. Na hlavě vynikal květovaný šátek s třásněmi, zavázaný na temeni. V létě navlékaly ženy plátěnou sukni, lehčí kabátek a bílou vyšívanou zástěru, na hlavu velkou bílou plenu, většinou i bíle

²² Skanzen Vysoký Chlumec

²³ Skanzen Vysoký Chlumec

vyšívanou. Pod ní nosily bílý čepeček, aby se neušpinila od vlasů. Pleny byly zdobeny jablíčky, kvítky, lístky...

Kabátek „špenzr“ měl nahoře široké rukávy a dole zúžené. Hedvábné šněrovačky s vyšívanými nebo vetkanými květy se zdobily zlatými nebo stříbrnými prýmkami, většinou v černé barvě. Sukní se nosilo několik, obvykle 2 – 3, a sahaly asi do půli lýtek. Zástěry měly široké, nechyběly na nich 2 – 3 prsty široké pentle. Svobodné nosily na hlavě místo pleny bílý čepeček „holubinku“, od které visely široké květované pentle. Čepeček byl také bíle vyšíváný, bohatší dívky ho měly ozdobený i zlatem. Vlasy si splétaly v copy. Starší ženy nosily černé čepce „kapižony“ a přes ně květované velké šátky. Na nohy obouvaly nízké kožené nebo soukenné střevíce obložené kůží.

Děti do 5 let chodily v „bundě“, která jim sahala až ke kolenům. Teprve od 6 let chlapci nosili jednoduché plátěné kalhoty, na hlavě klobouky či čepice. Dívky oblékaly sukně a šátky. Převážnou část roku děti chodily bosy.²⁴

Národní kroj na Sedlčansku zanikl asi v 2. polovině 19. století (1850 – 1860), v souvislosti se zánikem pěstování lnu a domácího tkalcovství. Lidé se začali oblékat do oděvů z lehčích látek vyrobených v továrnách.²⁵ Městské muzeum nevlastní ukázkou kroje z našeho kraje, protože se do současnosti nedochoval.

Obyvatelé Sedlčanska byli skromní nejen v oblékání, ale také v jídle. V chudém kraji tomu ani jinak být nemohlo. K snídani měli naši předci v oblíbenosti „kyselo“ nebo zelnou polévku, někdy také „švandu“, což bylo zelí rozmíchané s brambory. Pokud je čekala těžká práce, snídali kromě polévky ještě moučnou kaši omaštěnou máslem a politou medem nebo mlékem. Káva se začala vařit až ve 2. polovině 19. století. V poledne bývala polévka z mléka nebo syrovátky – krupková, strouhanková, pražená, dále krájený chléb politý povídky nebo mlékem a posypaný mákem, lívance, šklubanky, vdolky nebo hrách. Maso měli jen o svátcích. K svačině jedli chléb a zapíjeli ho vodou, někdo se posilňoval pivem. Večeřeli polévku, „brambory na loupáčku“ nebo kulajdu, chléb a sýr. Také ovoce bylo nezbytnou součástí celého jídelníčku.

²⁴ Orální svědectví V. Peštové, nar. 1931

²⁵ Městské muzeum Sedlčany

3. Lidové zvyky a obyčeje v průběhu roku

Naši předkové měli v průběhu roku v podstatě stanoveny, kdy je čas k práci a kdy k zábavě. Proto mě zaujalo, čím si zpestřovali období relativního klidu, kdy už práce na poli skončila a příroda se chystala k odpočinku. K tomuto období, hlavně od adventu do Velikonoc, se vázalo nejvíce zvyků. S příchodem jara – a tedy i jarních prací – zvyků na Sedlčansku ubývá.

3.2. Zvyky „babího léta“

Posvícení

Původně slavnost výročí posvěcení kostela. Vzorem zde byla výroční oslava zasvěcení zneuctěného a opět obnoveného chrámu v Jeruzalémě, jak ji v roce 165 př. Kr. nařídil Juda Makabejský. Nejstarší popis slavení tohoto svátku je z doby kolem roku 400.

Jedná se o dobu, kdy končí všechny zemědělské práce, což působilo radost veškerému obyvatelstvu. Posvícení, které se ve většině obcí koná kolem 16. října – havelské – je příležitostí, kterou si žádná rodina nenechala ujít. Všude se uklízelo, zametalo, někdy i bílilo, aby vše bylo čisté a uklizené. Tradičním pokrmem tohoto obyčeje byla pečená husa, koláče a buchty. Toto potěšení si neupřeli lidé ani v nejchudší domácnosti. Hospodyně většinou napekla a poslala koláče po dětech svým příbuzným a tím je zvala na posvícení. O posvícení se hodně jedlo, pilo, ale také zpívalo.²⁶ Tato písnička byla oblíbená v Sedlčanech:

*„Už máte, sedláci, dávno vyhráno,
sklidili jste s polí žito nedávno;
žito, pšenici a ječmen, oves,
nepůjdete, selky, na pole podnes.
Co jste ještě v polích klasů nechali,
žeňte na ně husy, by je sebraly!
Víte, že rádi pečínku jíte,
zvlášť o posvícení, když se sejdete.
Šel sedlák na jarmark kupovat šaty,
pacholkovi boty, sobě kalhoty,*

²⁶ Langhammerová, J.: Lidové zvyky, Praha 2004, ISBN 80-7106-525-0

*selce živůtek, děvčeti kytli,
střevíce, punčochy přinesl v pytli.
Sedlák ze špejcharu po schodech leze,
pytel bílý mouky na zádech nese,
a selka za ním věrtel homolek,
měřící máku a pytel švestek.
Už je posvícení v síni za dveřma,
v posadě jsou husy a svině krmná!
Jděte pro řezníka, ať zabí svini,
ať máme jelita na posvícení!
Voda se vaří, z kamnovce skáče,
jak mám tlouct podmáslí, válet koláče.
A když jich napeču po první peci,
budeš je roznášet, Káčo, po strejcích.
Když přijdeš do statku, dej pozdravení,
že je zvem oba na posvícení,
z celé vesnice všechny přátele naše,
aby se shledali na zdraví zase!“²⁷*

Největší hody byly v pondělí. Říkalo se tomu „pěkná hodinka“. Při taneční zábavě bývalo zvykem, že děvčata dávala svým hochům hnětýnky a za ně dostávala na oplátku perníkové srdce a marcipán.

Posvícení v dnešním stylu je ve znamení návštěv a pohody u svátečního oběda, jehož menu zůstává velmi podobné tehdejšímu. Tento zvyk se drží v současnosti spíše na vesnicích.²⁸

Památka zesnulých – Dušičky (2. listopadu)

Lidé v tento den vzpomínají na své zemřelé, nosí jim na hroby věnce, květy a zapalují za jejich duše svíčky. V kostele se slouží mše, k níž patří modlitby za zesulé.

²⁷ Habart, Č.: Sedlčansko, Sedlecko a Voticko, II. díl, Havlíčkův Brod, 1998, ISBN 80-901509-6-9, str. 62 - 63

²⁸ Langhammerová, J.: Lidové zvyky, Praha 2004, ISBN 80-7106-525-0

Podle křesťanské nauky dlí duše zemřelých v očistci. Podle míry provinění v pozemském životě je každá duše odsouzena na určitou dobu k očištění. Modlitba za zemřelé patří k nejstarší křesťanské tradici.

Novodobým zvykem, který se objevil v posledních desetiletích, je zdobení hrobu nejen chvojnám, ale i malým ozdobeným stromečkem.

3.3. *Období podzimu a zimy*

Sv. Martin (11. listopadu)

Na svátek tohoto světce čeled' opouštěla službu a dostávala mzdu. Druhá polovina města slavila pouť, protože druhý kostel v Sedlčanech je zasvěcen právě sv. Martinovi. Nové Město a okolní obce však nezůstávaly pozadu a k slavení se připojily. Pekly se „martinské“ rohlíky, které byly zahnuté do podkovy, plnily se povidly, mákem nebo tvarohem.

Ve vesnici Chlum, nedaleko Sedlčan, se před lety zavedla nová tradice, která se zde dříve neobjevovala. Před svátkem svatého Martina se pan František Veselý převlékl za biskupa a čekal na procesí dětí, jdoucích od školy, u kříže před vesnicí. Když k němu všechny děti s lampiony přišly, vyprávěl jim legendu o sv. Martinovi a děti mu zase na oplátku zpívaly a recitovaly. Biskup je poté obdaroval svatomartinskými hnětynkami, které jsou bílé a obalené v cukru. Pak se průvod vracel do vsi a před kostelem se rozešel.²⁹

Mezi známé pranostiky patří např.: „Martin a Kateřina na blátě, Vánoce na ledě“, „Na svatého Martina kouřívá se z komína“.³⁰

Advent

Název tohoto předvánočního období vznikl z latinského slova adventu a znamená „příchod“. Myšleno tím bylo očekávané narození Ježíše, Syna Božího, kterého daroval Bůh lidstvu jako Spasitele, ale také tento termín znamenal Ježíšův druhý příchod v den posledního soudu.

Pro křesťany znamenal a dosud znamená advent začátek církevního roku a v kalendáři je označován jako předvánoční období. Začíná čtvrtou nedělí před hlavním svátkem

²⁹ Z vyprávění pana Františka Veselého, nar. 1930, Sedlčany

³⁰ Motlová, M.: Český rok od jara do zimy, Praha 2010, ISBN 978-80-7321-522-4

vánočním. Tato doba tedy připadá na konec listopadu případně na začátek prosince. Byl dobou pokání, rozjímání, duchovního zklidnění a po tři dny v týdnu měli lidé dodržovat půst v jídle i pití.

V adventu byl zakázán tanec i zpěv, nekonaly se žádné svatby, byla to doba velkých příprav na Vánoce. Poslední tancovačky se proto konaly v předvečer svátku svaté Kateřiny (25. listopadu). Znamé je i pořekadlo, které se vztahuje k závěrečným tancovačkám před adventem: „*Řekla Káča Barce – nechme toho tance!*“.³¹

Naši předkové trávili dlouhé zimní večery nejraději při společné práci, ale také při vyprávění, či zábavných hrách. Pro nás jsou známé tradice, které se dochovaly už z první poloviny druhého tisíciletí. K typickým znakům, bez kterých si neumíme předvánoční čas představit, patří adventní věnec a adventní kalendář.

Adventní věnec

Adventní věnec tvoří čtyři svíčky, kdy každá představuje jednu adventní neděli. Tento nápad pochází z Německa. Za datum prvního rozsvícení adventního věnce se pokládá období roku 1839. Evangelický farář Johann Heinrich Wichern věnoval adventní svícen hamburskému sirotčinci, aby opuštěné děti měly o Vánocích trochu radosti. Od roku 1860 byl adventní věnec zdoben chvojm. Věnec je dále zdoben stuhami, pozlacenými ořechy a jinými ozdobami. Je tradiční ozdobou dveří či stolů většiny domácností.³²

Adventní kalendář

Na počátku 20. století k nám tento zvyk přišel z Německa a měl dětem pomoci překonat dobu čekání na štedrovečerní nadílku. První tištěný kalendář vydal syn faráře Bernard Lang počátkem 20. století s očíslovanými okénky s vánočními motivy, které bylo možné vystříhat. Později byla zavedena inovace kalendáře – očíslovaná okénka byla naplněna čokoládou.

Za války tradice adventního kalendáře zanikla a vrátila se až v 50. letech.³³ V současné době je tradice kalendáře stále zachována, častěji však bývá ozdoben Santa Clausem, motivy Ježíška či zasněženými chaloupkami. Stále se těší velkému zájmu dětí.

³¹ Ladýřová, Škopek: České Vánoce, Od Martina do Tří králů, str. 12

³² Vavřínová, V.: Malá encyklopedie Vánoc, Praha 2000, ISBN 80-85983-81-8

³³ tamtéž

Advent s sebou přinesl i řadu zajímavých svátků, které zpestřují dobu čekání na Ježíška.

Sv. Ondřej (30. listopadu)

Tradice tohoto svátku se časem vytratila, ale v minulém století se v tento den dodržovaly velmi důležité magické úkony – věštby, týkající se především ženských vdavek.³⁴ V okolí Sedlčan se k němu dívky modlily v předvečer jeho svátku. O kterém chlapci se jim onu noc zdálo, za toho se provdaly.

Pranostika, která se vztahuje k tomu světcí: „*Na svatého Ondřeje se jeden možná ještě ohřeje, ale na svatého Mikuláše už je celá zima naše*“.³⁵

Ke svátku **sv. Barbory (4. prosince)** se dříve vázaly bohatší zvyky hlavně díky obchůzkám, kdy ženy a děvčata navštěvovaly domácnosti a nadělovaly dětem drobné dárky. Večer před sv. Barborou chodily městem ženy a dívky zahalené do prostěradel s rouškou přes obličej. Bílá barva symbolizovala panenskou čistotu. Barborky měly rozpuštěné vlasy, v ruce metlu ozdobenou pestrými pentličkami, kterou hrozily dětem. Jiná osoba byla přestrojená za anděla a rozdávala dětem dárky.³⁶

Zvyk trhání barborky, větvičky třešně, zůstal v našem povědomí dodnes. Dříve se věřilo, že rozkvetě-li do Vánoc, znamená to svatbu v domě.

Sv. Mikuláš (6. prosince)

Svatý Mikuláš, biskup z Myry, byl jedním z nejoblíbenějších světců. Tradovaly se legendy o dobrých skutcích, které vykonal, ale i o zázracích, jež měly zachránit lidské životy. Stal se patronem asi 40 povolání (např. námořníků, obchodníků, rybářů, lékárníků, ...), mnoha kostelů či kaplí, ale především se stal ochráncem malých dětí a školáků.

V předvečer svátku svatého Mikuláše se ve městech a na vesnicích odedávna rozeznívá stříbrný zvoneček, který ohlašuje příchod Mikuláše. Mikuláše doprovází čert a

³⁴ Motlová, M.: Český rok od jara do zimy, Praha 2010, ISBN 978-80-7321-522-4

³⁵ Ladýřová, Škopek: České Vánoce, Od Martina do Tří králů, str. 19

³⁶ Csörgö, A.: Od Adventu do Vánoc, Praha 1993, ISBN 80-9014-91-9-7

anděl. Dříve s nimi chodil nadělovat ještě i Petr a smrt.³⁷ Nejinak tomu bývalo i v Sedlčanech. Než vstoupila tato skupina do světnice, zpívali za dveřmi:

*„Sladká jablka jsou památka
Mikuláše svatého.
My je máme, žáčkům dáme,
budou-li se modliti a do školy choditi;
budeme jim sladká jablka a oříšky dávat!“*

Pak vešli dovnitř Mikuláš s andělem a jim se říkalo:

*„Anděl Páně, přistup dále,
zavolej Petra svatého.“*

Petr říkal nebo zpíval:

*„Petr, Petr jmenuji se,
klíče nosím v pravé ruce,
já nebe odmykám a zamykám.
Kdo chce do nebe přijíti,
musí se nábožně modliti
a tento křížek (ukáže) políbiti!“*

Mikuláš vyvolával smrt:

*„Anděl Páně, přistup dále,
zavolej smrt nenadále!“*

Smrt vstoupila a říkala:

*„Já jsem lékařka, dobře léčit umím,
ale žádného neosvobodím:
ať je hrabě nebo kníže,
přistoupím já k němu blíže,
ať starý nebo mladý,
třeba i královský,
může prosit jak chce,
já neodstoupím od něho přece!“*

Biskup přivolával čerty:

*„Ó, ty čerte černý,
jsi-li svému pánu věrný,*

³⁷ tamtéž

*s poručením pána mého
máš se představit před něho!“
Čerti vtrhli do světnice a křičeli:
„Hurá, hurá, zlá novina,
že musíme do komína!
Kuchařka tam dobře vaří,
a nám se tam dobře daří!
Hurá, hurá, brrrr, brrrr!“³⁸*

Děti si dávaly za okno punčochy, do kterých Mikuláš přes nos naděloval jablíčka, ořechy nebo brambory a uhlí. Podle toho, jak byly hodné.

V současné době se ve městě spíše čerti objednávají, zatímco na vesnici je to záležitost domluvy. Chodí například členové různých spolků nebo mládež. Už se neobjevuje celý průvod, ale zbyl z něho pouze Mikuláš, čert a anděl. Mikuláš je oblečený v biskupském rouchu, na hlavě má mitru, na tváři nalepené vousy a v ruce nezbytnou berlu. Jeho úlohou je také čtení hříchů z kouzelné knihy. Čerti, těch je mnohdy víc, mají na starosti postrašení zlobivých dětí. Černý kožich, rohy, ocas, řetězy, začerněná tvář, metla a zvuky, které vydávají, mnohdy některé děti až rozpláčou. V takové chvíli přichází na řadu anděl, aby je uklidnil a obdaroval. Poté, co děti přednesou básničku nebo zazpívají písničku, dostanou odměnu. Tou je většinou nějaké cukroví, ovoce, oříšky, někdy se objeví i uhel nebo brambora.

Pranostiky, které se vztahují k tomuto datu: „*O svatém Mikuláši často snížek práší*“, „*Když na Mikuláše prší, zima lidi hodně zkruší*“.³⁹

Sv. Lucie (13. prosince)

V evropských zemích se postava Lucie oslavuje různě. Na Slovensku je považována za největší čarodějnici, oproti tomu v Itálii se na její počest pořádají velké lidové slavnosti. Svatá Lucie byla považována za ochránkyni lidí a dobytka před čarodějnicemi, které se prý tuto noc slétaly k svým rejům na vrchol moravského Radhoště. Hospodyně měly strach, aby jim neočarovaly dobytek, proto zvířatům do krmení přidávaly těsto s rozdělanými bylinkami.

³⁸ Habart, Č.: Sedlčansko, Sedlecko a Voticko, II. díl, Havlíčkův Brod 1998, ISBN 80-901509-6-9, str. 123

³⁹ Ladyřová, Škopek: České Vánoce, Od Martina do Tří králů, str. 27

Na svátek svaté Lucie, kdy bylo zapovězeno předení, navštěvovaly stavení ženy zahalené do bílé plachetky. Když procházely domácnostmi, trestaly porušování zákona rozcucháním koudele nebo určitým úkolem uloženým přadleně.⁴⁰

V Mokřanech (u Nechvalic) chodily „Lucky“ oblečené do bílých sukni, košil, zástěr, blůzek, co kdo našel. Obličej měly zakrytý závojem nebo ho zabílily moukou. S nimi chodilo strašidlo mužského pohlaví s bílým hávem přes obličej. V domácnostech hledal vši a zabíjel je velikou dřevěnou paličkou. Kromě toho házel svobodná děvčata do ustlaných postelí. Za další bílou rouškou se skrývalo děvče, které šlo za hospodyní. Drželo v ruce koště. Další za pradlenu, jiné za kuchařku s dlouhou vařečkou v ruce a nesměla chybět cikánka s nemluvnětem v náručí. Ještě „doktor“, který měl v ruce peroutku z husy a v druhé dřevěný nůž, jímž mohl i těžké neduhy z těla vykrojit. Menší chlapec chodil za dráteníčka. Po setmění chodili po vesnici a „hospodařili“ ve světnicích. Když chodily „Lucky“, bylo všude plno smíchu. V Mokřanech se tato tradice udržela do roku 1968.⁴¹

Do současné doby se tradice nedochovala.

Vánoce

*„Vánoce , Vánoce, jste jen jednou v roce,
máte krátké trvání, dlouhé máte noce.“⁴²*

Dnů, které zbývaly po svátku sv. Lucie do vánočních svátků, se plně využívalo k jejich přípravám – uklízení, pečení, výzdobě. Velkou roli ve výzdobě hrály betlémy. Lidé si je vyráběli se dřeva, z hlíny, z vosku, malovali je na dřevo i na papír, ale vždy představovaly výjev svaté rodiny s děťátkem v chlévě, v pozadí město Betlém, odevšad spěchající lidé s dárky a nad vším zářící kometa. Nejstarší sedlčanské jesličky byly sádrové. Počátkem 20. století zakoupil duchovní Kreiner jesličky dřevěné, které si potom odnesl s sebou do nového působiště. Až v 60. letech 20. století nechali sedlčanští zhotovit dřevěný betlém, a to profesionálním řezbářem. Pozadí jesliček je domalováno obrazem betlémské krajiny s oblohou plnou hvězd.⁴³

⁴⁰ Vondruška, V.: Církevní rok a lidové obyčeje aneb Kalendárium světců a světic, mučedníků a mučednic, České Budějovice 1991, ISBN 80-85463-03-2

⁴¹ Orální svědectví Zdeňka Pešaty, nar. 1932

⁴² Ladyřová, Škopek: České Vánoce, str. 31

⁴³ Městské muzeum Sedlčany

Štědrý den (24. prosince)

Ke Štědrému dni se vztahovalo snad nejvíce pověr a zvyků z celého roku. Od rána se držel přísný půst. Motivací k hladovění bylo zlaté prasátko, které se mělo večer objevit. K večeři se obvykle zasedalo s východem první hvězdy. Na stole byl prostřen sváteční bílý ubrus, uprostřed stála svíčka a u jesliček hořela olejová lampička. Nemohl chybět bochník chleba, nejlepší vánočka, mísa jablíček, oříšky a mísa plná vdolků s povidly. V některých rodinách se prostíralo o jeden talíř navíc pro pocestné či souseda. Hospodyně prý nesměla vstávat od stolu a vše muselo být nadosah ruky. Když nesla hospodyně polévku ke stolu, zpravidla zelňačku s houbami, všichni povstali, modlili se a přáli si hezké svátky. Po polévce se podával houbový kuba, což byla krupková kaše se sušenými houbami. Tento pokrm měl zaručovat dostatek peněz po celý následující rok.⁴⁴ V Sedlčanech se jedla k večeři vánočka s černou omáčkou, v některých rodinách kapr načerno. Součástí večeře v okolí Nedrahovic bylo sušené domácí ovoce – křížaly, hrušky, švestky, rozinky. Část večeře, většinou chléb a vánočku, rozdali hospodáři drubeži, stromům v zahradě a hlavně studni. Po večeři se rozsvítil stromek a u něho zpívala celá rodina koledy.

Vánoční stromek se zdobil jablíčky, zlacenými ořechy, perníčky, cukrovím, papírovými ozdobami a svíčkami, které nesměly chybět na žádném z nich.

Štědrý den byl podle lidové víry nejvhodnější pro předvídání budoucnosti. Většina zvyků se vázala na vdavky. V Sedlčanech si dívky chodily pro polínka do kůlny, pokud se podařilo vzít sudý počet, dívka se do roka měla vdát. Některá děvčata klepala na kurník. Kohoutovo zakokrhání znamenalo svatbu. Do skořápek od ořechů se dávaly nejen svíčky, ale i jména nápadníků a do jedné skořápky napsala dívčina své jméno. S umyvadlem se zahýbalo a stačilo už jen pozorovat, s kterou lodičkou se ta vaše srazila. Pokud se dívčí lodička nesrazila s žádnou, zůstala sama, převrhla-li se, znamenala neštěstí. Dalším oblíbeným zvykem bylo okrájení slupky jablka tak, aby zůstala v celku. Potom se hodila za hlavu, písmeno, které se ze slupky utvořilo, bylo iniciálou budoucího manžela.⁴⁵

V okolí Svatého Jana děvčata vybíhala do zahrady, třásla plotem a říkala:

„Třesu, třesu bez, ozvi se mi pes, kde milý večerí dnes.“

⁴⁴ Frolec, V.: Vánoce v české kultuře, Praha 1998, ISBN 80-7021-018-4

⁴⁵ Pavelková, M.: Jak se slavily svátky celého roku v Sedlčanech v letech 1886 – 1939, nestránkovaný rukopis, Okresní archiv v Příbrami, inv. č. 64, č. kart. 5

Zašteká-li někde pes, v tu stranu se provdá.⁴⁶ Dívky zkoušely házet pantoflem přes hlavu. Padne-li špičkou dovnitř, zůstane doma, padne-li špičkou ven, provdá se. Do třech talířů se dala voda, růženec a peníz. Dívka, která měla zavázané oči, sahala na talíře: dotkla-li se talíře s vodou, jejím mužem měl být piják, sáhla-li na talíř s růžencem, dostala muže hodného a zbožného, třetí možností byl ženich bohatý.

Lidé čarovali, aby si zajistili peníze a úrodu. Než se zasedlo ke štědrovečerní večeři, měl si každý pod talíř položit peníz. Psům a kohoutům se dával česnek, aby byli zlí a silní. Hospodyně loupala cibuli na 12 lupínků v podobě mističek, které značily měsíce v roce. Do každé z nich nasypala trochu soli, ve kterém lupínku sůl zvlhla, ten měsíc měl být vlhký.

Další zvyky se týkaly zdraví a smrti. Nejrozšířenější je rozkrajování jablka. Komu tvoří jáderník hezkou hvězdičku, bude dlouho živý a šťastný, kdo měl křížek, ten prý brzy zemře. Když se u stolu začaly louskat ořechy, první čtyři z nich měly prozradit stav vašeho zdraví. Bílá jádra byla symbolem pevného zdraví, načernalá značila nemoc a všechna jádra černá smrt.⁴⁷

Večer obcházel ves obecní pastýř, který před každým domem troubil koledu – Nesem vám noviny nebo Slyšte, slyšte pastuškové. Tím si od každé hospodyně vysloužil vánočku, rybu, ... Štědrý večer končil návštěvou půlnoční mše, bez níž byl tento večer dříve nemyslitelný.

*O půlnoci na Štědrý den prý mluví zvířata lidskou řečí a voda se mění ve víno.*⁴⁸

Vánoce v současné době nabývají okázalosti a nákladnosti. Největším symbolem Vánoc zůstává stromek. Vedle živých stromků přichází do módy stále častěji stromek umělý. Zdobí se skleněnými či plastovými ozdobami, řetězy, prskavkami a elektrickými svíčkami, velice oblíbené jsou ale i stromky zdobené přírodními ozdobami (perníčky, slaměné ozdoby, sušené ovoce, ...). Okna v tomto vánočním čase často zdobí rozsvícené barevné svíčky, papírové ozdoby, ujala se i malba vánočních motivů na sklo.

Tradiční pochod, který se pořádá v tomto svátečním období v Sedlčanech, se nazývá „Cesta vánočním lesem“. Už od roku 1946 chodí děti k ozdobenému stromečku v lese, samy ho ještě přizdobí nějakým pamlskem pro zvířátka, zazpívají koledy, zarecitují básně o lese či zvířátkách a pak dostane každý účastník pochodu malý symbolický dárek.⁴⁹

⁴⁶ Orální svědectví J. Klausové, nar. 1939

⁴⁷ Langhammerová, J.: České Vánoce, Praha 1988,

⁴⁸ Habart, Č.: Sedlčansko, Sedlecko a Voticko, díl II., Havlíčkův Brod 1998, str. 126

⁴⁹ Orální svědectví M. Řehákové, bývalé vychovatelky ve školní družině

Štědrovečerní menu se také určitým způsobem změnilo. Typickým pokrmem je smažený kapr s bramborovým salátem a rybí polévka. Často ale bývá ryba nahrazována drůbežím masem. V Sedlčanech se objevuje stále ryba načerno s houskovým knedlíkem. Zůstává vánočka, cukroví, někde ještě i kuba. Na závěr večere se pije punč.

Po večeri se rozbalují dárky, o které si děti píší v dopise Ježíškovi. Psaníčko s prosbou dávají několik týdnů před Štědrým dnem za okno a čekají, zda si ho Ježíšek odnese. V současné době je jejich největším přáním elektronika, hračky, sportovní potřeby, oblečení, knihy, zvířátka, ...Když se dárky rozbalí, zasedne rodina k televizi, kde sleduje některý z nabízených pořadů. Na programu většinou bývají pohádky.

Ze zvyků se zachovaly jen střípky a bohužel jen v některých rodinách. Zůstaly takové, jež je možné aplikovat v moderní domácnosti. Ještě před večerí se navštěvují hroby zesnulých blízkých a rozsvěcují se jim svíčky na znamení vzpomínky. Časté je rozkrajování jablka či házení pantoflem, někdy i pouštění lodiček. Z vánočního kapra se schovávají šupiny a dávají se do peněženek, aby byly po celý rok plné peněz. Pro štěstí se dává lidem jmelí. Pokud mají v rodině domácí mazlíčky, i těm je v tento den nějakými dobrotami přilepšeno.

Pro některé rodiny končí Štědrý večer návštěvou půlnoční mše.

První svátek vánoční, Boží hod (25. prosince)

Celý den se odehrával v rodinné pohodě. Zvyk, který se do dnešní doby nezachoval, se týkal setí ječmene. Chtěl-li hospodář vědět, kdy má na jaře sít, jestli brzy či později, zasel do hrnce nebo mísy trochu ječmene ráno, v poledne a večer. Který se do jara nejlépe vydařil, tehdy z jara sil.⁵⁰

Druhý svátek vánoční, sv. Štěpán (26. prosince)

O koledě se mládež vracela ze služby domů. Povinnost sloužit jim začínala zase až po Novém roce. Co ale bylo hlavně pro děti důležité – chodilo se koledovat. Nejčastěji byla na Sedlčansku zpívána tato koleda:

„Koleda, koleda, Štěpáne, co to neseš ve džbáně?

Já to nesu koledu, upad jsem s ní na ledu,

psi se na mě sběhli, koledu mi snědli.

⁵⁰ Orální svědectví J. Klausové

Koledu mi dejte, nic se mi nesmějte.

Koledu mi dali, přece se mi smáli. “

V okolí Dublovic se zpívaly jiné:

„V Betlémě v chlívečku je děťátko,

leží tam překrásné nemluvňátko.

Já tam půjdu na koledu,

ponesu Ježíšku kousek medu.

Jozífek, stařeček ušlechtilý,

kolíbá Ježíška bez přestání.

Jak kolíbá, tak mu zpívá,

Ježíš a Maria odpočívá. “⁵¹

„To maličké děťátko, krásné pacholátko,

ó líbejte, dětičky, váš je to pán maličký,

od Otce z nebes vyšel, kvůli nám sem přišel,

a chce všechny dětičky, míti za své bratříčky.

Když kyne tam nahoře, poslouchá ho zem i moře,

kde chce býti každý den, matky lidské poslušen.

On lučiny odívá a ptactvo vždy krmívá,

zde ale on, předrahý, hlad trpí a je nahý.

Pro koho to vše snáší, Ježíšek, host nejdražší?

Aj, pro vás, dítky drahé, trpí pacholátko malé.

Řekněte duše čisté: Přemilý Jezu Kriste,

líbáme tvoje nožičky, líbáme tvoje ručičky.

Tys náš, my jsme tvoji,

zjev nám jednou tvář svoji,

povolej nás do nebe, ať oslavujeme tebe. “⁵²

⁵¹ Habart, Č.: Sedlčansko, Sedlecko a Voticko, II. díl, str. 126, Havlíčkův Brod 1998

⁵² Habart, Č.: Sedlčansko, Sedlecko a Voticko, II. díl, str. 126, Havlíčkův Brod 1998

Sv. Silvestr (31.12.)

Týden po Štědrém dnu přichází poslední den roku – Silvestr. Na Silvestra se hlavně pilo, zpívalo a tancovalo. Zábava nikdy nekončila před půlnocí, kdy se prý starý rok pere s novým. V Dobrošovicích se vymýšlely legrační veršičky na každého vesničana podle příhody, která se mu ten rok stala. Verše se potom připevňovaly na chalupy.

Silvestr je i dnes časem bilancování, předsevzetí, přípitků na zdraví, štěstí a spokojenost. Současné slavení je s přemírou pití a jídla. O půlnoci se vystřelují světlice a prskavky. Novodobými symboly štěstí jsou např. čtyřlístek, komínček nebo prasátko.

Nový rok (1.1)

Existovala pověra, že co dělá člověk na Nový rok, bude dělat po celý rok. Proto se lidé v tento čas snažili chovat slušně a vyvarovat se hádek. Za dobré znamení se považovalo, pokud ten den vstoupilo do domu jako první host dítě, mladá dívka či muž. Stará žena prý přinášela smůlu.⁵³

Dnes si lidé hlavně přejí. Přátelé si mezi sebou posílají pohlednice, stále častější jsou ovšem sms zprávy na mobilní telefony, či e-maily přes internet.

„Babí večer“ (5.1.)

Před svátkem Tří králů chodili po vsích v okolí Sedlčan obyčejně muži zahaleni do bílé plachty. V rukou drželi košťata a první z nich měl na holi vycpanou kůži z ježka a snažil se každého popíchat. Než vešli do domu, zazvonili a spustili:

„Dejte holky nebo vdolky!“

Hospodyně musela v ten den napéct hodně vdolků a lívanců, aby měla čím „baby“ podělit.

V Počepicích chodili muži a ženy. Měli na sobě červenou sukni, bílý šátek a na obličejích škrabošku. Děti se jich nebály a doprovázely je po celé vesnici.⁵⁴

V Osečanech bylo zvykem chodit tento den „s kozlem“. Muži měli pod plachtou dřevěné dvojzubé vidle a těmi píchali každého v místnosti. Někdy měli kozlí hlavu s rohy a

⁵³ Bestajovský, M.: Lidové obyčeje a nápady pro šikovné ruce – Zima, Brno 2004, ISBN 80-251-0476-1

⁵⁴ Zábrt, Č.: Veselé chvíle v životě lidu českého, Vyšehrad, Praha, 1950, str. 67

kozí kůži na sobě místo plachty. Navštěvovali jen statky a větší chalupy, kde většinou dostávali obilí.

V Sedlčanech chodili chlapci s betlémem. Zpívali koledy a za obchůzku dostávali sladkosti a peníze. Tento večer také lidé slévali olovo, aby se dozvěděli, co na ně čeká v budoucnosti.

3.4. *Období předjaří a jara*

Půst

Od Popeleční středy se nekonaly žádné taneční zábavy a nastala doba přípravy na Velikonoce. Velikonoce jsou spjaty s křesťanstvím. Základem je biblická zvěst o ukřižování, smrti a zmrtvýchvstání Spasitele Ježíše Krista. Velikonocemi vrcholí biblický příběh o narození a životě Syna Božího a na rozdíl od Vánoc nejsou časově určeny. Věřící chodili do kostela na popelec. Kněz značil popelem křížek na čelo, je to zvyk pokání a pokory. Období zahrnuje šest nedělí, z nichž každá kromě latinského, má svoje lidové jméno.⁵⁵

První postní neděle se nazývá **Černá** snad proto, že ženy odkládaly barevné součásti oděvu. Druhé postní neděle říkali naši předci **Pražná**, podle postního jídla. Pražmo bylo pražené naklíčené obilí. Na třetí postní neděle **Kýchavou** se věřilo, že kdo třikrát kýchne, bude celý rok zdrav. Čtvrtou postní neděle **Družebnou** kupovali chlapci ze Sedlčan od pekařů pečivo v podobě věnečků, takzvané „družbance“. S nimi šli na Cihelný vrch, kouleli s nimi a volali:

*„Naše liška není doma, od včerejška až do dneška,
honí liška, honí liška z jamky do jamky!“*

Liščí hody se konaly i v dalších vesnicích na Sedlčansku. V žádné se však dodnes nedochovaly. Pátou postní neděle **Smrtelnou** se vynášela smrt. V Sedlčanech děvčata ozdobila smrček pentličkami, svatými obrázky a vyfouknutými vejci. Pak chodila po domech a zpívala:

*„Smrt nesem ze vsi, nové léto do vsi,
a ty svatá Markéto, dej nám hojnost na žito
a na všecko obilí, co nám Pán Bůh nadělí.“⁵⁶*

⁵⁵ Vavřínová, V.: Malá encyklopedie Velikonoc, Praha 2006, ISBN 80-7277-292-9

⁵⁶ Orální svědectví J. Páva za Sedlčan

Za zpěv dostávala jablka, peníze a dárky. Na Vysokém Chlumci se smrt vynášela a topila. Ze slámy udělali panáka, toho připevnili na kůl a hodili do vody. V Drážkově se vynášela a stále ještě vynáší smrtka, která má podobu kříže zhotoveného ze dvou velkých tyček. Na tyčky se omotá sláma, připevní se, někdy i ozdobí fáborky a se zpěvem ji jdou vesničané zapálit na most a hodit do potoka Brziny. Smrt se vynáší, aby lidem více neškodila. V Sedlčanech obnovila tradici vynášení smrtky II. základní škola Propojení, v nedaleké obci Kosova Hora se žáci základní školy k této tradici také rádi připojují.

Šestá neděle se nazývá **Květná**. To chodili chlapci i děvčata do kostela s „košťaty“, ozdobenými pestrými fáborky, aby si je dali posvětit. Svazovaly se větvíčky z jívky, pruty z lísky, dubu a jalovce. Jívové větvíčky měly chránit dům od neštěstí, proto je dával hospodář za obrázky na stěnách, do dveří, ale i do osení, aby bylo chráněno před krupobitím.

Poslední týden čtyřicetidenního půstu před Velikonocemi se nazývá pašijový, podle dramatického utrpení Ježíše Krista.

Na **Zelený čtvrtek**⁵⁷, v den, kdy se připomíná Jidášova zrada, jedli lidé pokrmy zelené barvy – špenát, salát, zelí, aby si udrželi po celý rok zdraví a svěžest. V tento den se koná v kostele bohoslužba na počest Poslední večeře Páně, naposledy zazní zvony a od té chvíle až do soboty do rána chodily děti ve městech i po vesnicích s řehtačkami. Ráno, v poledne i večer se ozývaly místo zvonů. V Sedlčanech vedla obchůzka od kostela směrem na „Církvíčku“, přes Nové Město k sokolovně a odtud zpět na náměstí.

V Kamenici poblíž Jesenice chodí mládež s řehtačkami dodnes, ale většinou už jen jednou nebo dvakrát denně. V Nechvalicích se k řehtačkám připojují ještě i klapačky.

Na **Velký pátek**, se dodržoval, a katolíci by měli i v současné době dodržovat, přísný půst. Nesmělo se hýbat se zemí, pracovat na poli nebo na zahradě. Věřilo se, že se tento den otvírá země a vydává své poklady. Proto hlavně chlapci chodili na zříceniny hradů Zvěřinec, Kozí hřbet, a v tu dobu, kdy se v kostele četly pašije, hledali světélko nebo místo, kde se země otevřela.⁵⁸ Hospodáři zastrkávali pruty posvěcené na Květnou neděli do obilí, aby se podle nich natahovalo do výšky, a do pšenice přidávali ještě červené nebo žluté vrbové proutky, aby měla pěkně žlutá zrna. Hospodyně nesměly prát prádlo ani půjčovat věci z domácnosti, protože půjčenými předměty se prý dalo čarovat. Lidé chodili ještě před východem slunce do zahrady a zaříkali se proti zimnici:

„Tiše, sluníčko, z hory vycházej,

⁵⁷ Doba smutku a klidu, vzpomíná se na zadržení a odsouzení Krista. Při mši umývá duchovní dvanácti mužům nohy, po obřadu je pohostí a obdaruje. Tento liturgický úkon je spojen s Poslední večeří Páně, kdy tak Kristus učinil svým učedníkům – apoštolům.

⁵⁸ Orální svědectví V. Peštové

*pán Kristus na svých ramenách
těžký kříž nese.*

Potkalť jest ho Pontský Pilát,

ptal se ho, proč se třese:

Zdaliž to zimnice?

Zimnice to není, ani nebude,

*kdo tu modlitbu říkat bude!*⁵⁹

Když se omývali vodou, která má mít léčivou a ochrannou moc právě na Velký pátek, zpívali:

„Vítám tě, vodičko čistá, odkudpak jsi přišla.

Já jsem přišla z Jordána, viděla jsem Krista Pána.

*Z hor, řek a kamení obmyj mě hříšné stvoření.“*⁶⁰

Ani tyto zvyky se nedodržely do současnosti.

O **Bílé sobotě**, která je spojena s Kristovým vzkříšením, se ráno páčil Jidáš. Bílá je barva roucha, v němž se pohřbívali lidé. Křtí se dospělí, světí nový oheň a voda, koná se slavnostní mše vzkříšení Krista. U bočního vchodu kostela byla připravena hranička dříví a popel s ohořelým zbytkem dřeva si lidé brali s sebou domů. Dávali si je na půdu za trám jako ochranu před ohněm. Večer se konal průvod jehož slavnostní náladu podtrhovaly zapálené svíčky v oknech domů. V Sedlčanech na náměstí se postupně zapalovaly čtyři barevné „bengály“. Když se přicházelo ke kostelu, začaly vyzvánět zvony a na schodech děkanství hořel poslední velký „bengál“. V kostele vše končilo pobožností.

Slavnostní Vzkříšení se koná v Sedlčanech dodnes, ale průvod je nahrazen slavnostním obřadem v kostele. Připomínkou, že Bůh je světlo, je žehnání ohně. Věřící si zapalují svíce od paškálu – velikonoční svíce, která symbolizuje vzkříšení Krista. Po bohoslužbě se světí voda a koná se křest.⁶¹

Na Boží hod velikonoční se světí pokrmy – mazance, beránci. Tato neděle je slavnostním dnem, kdy si každý snaží obléct něco nového, aby ho beránek „nepokakal“. V rodinách se zdobí okna, k tradiční velikonoční výzdobě patří beránek, kraslice a větvičky jívy. Někteří lidé věří, že pokud jim bude beránek darovaný, přinese do jejich obydlí štěstí. Barví se vajíčka – v kupovaných barvách, zabalená do látky s obtiskem jarních trav, ve slupkách cibule, zdobená voskem či nalepeným obtiskem.

⁵⁹ Habart, Č.: Sedlčansko, Sedlecko a Voticko, II. díl, str. 126, Havlíčkův Brod 1998

⁶⁰ Kuthan, Jan: Velikonoční ohlédnutí, Sedlčanský kraj č. 15, r. 9, 16. 4. 1998, str. 2

⁶¹ Výpověď sedlčanského kněze Stanislava Zápotockého, nar. 1960

O velikonoční neděli se tradicí pro Sedlčany stává sjezd potoka Mastníka. Účastní se ho lidé, kteří mají dost odvahy a chuť vyzkoušet své schopnosti. Mastník je povoleno sjíždět na jakémkoliv plavidle, takže se každoročně kromě kanoí objevují i vtipná plavidla napodobující např. domácí zvířata. Mnohdy se posádka vykoupe hned na prvním jezu přímo v Sedlčanech. Některá kreativní plavidla sestavená pouze z nafouklých duší mnoho stability nezaručují. Cíl je na Kasárnách u Radíče, odkud se všichni odeberou do hostince v Dublovicích na vodácký bál, kteří si vodáci užívají až do ranních hodin.

Nejdůležitějším dnem Velikonoc, alespoň pro děti, je **Pondělí velikonoční** – pomlázka. Dříve chodili chlapi v pondělí – děvčata v úterý – dům od domu, koledovali a za to dostávali vajíčka a dárky. Chlapi měli pomlázku spletenou z osmi proutků, kterou jim děvčata vždy ozdobila nějakou barevnou pentličkou. Dívky měly na koledu pouze jeden proutek a na něm rovněž uvázané stužky. Hospodyně vždy toho, kdo k nim přišel jako první, štědře obdarovala. Někdy si půjčila od chlapců pomlázku a všechny krávy, kozy a dobytek v chlévě vyšlehala, aby prý se pomladily. O pomlázce dávala děvčata chlapcům malovaná vajíčka, na kterých byly ostrým nožem vyškrabané ornamenty. Dávaly se zabalené do vyšívaného kapesníku. Pokud k sobě měli mladí lidé blízko, vajíčko rozpůlili a každý z nich snědl polovinu. To kdyby se ve světě jeden druhému ztratili, aby si vzpomněli na toho, s kým ho jedli.⁶²

Další den, tedy v úterý, mohla děvčata všechny šlehy chlapcům vrátit, ovšem pouze jedním proutkem. Na Sedlčansku se zpívala tato koleda:

*„Dobrý den vám vinšujeme, tetičko,
přišli jsme k vám pro červený vajíčko,
pro vajíčko červený, pro koláček bílý,
jakpak je vám, tetičko, koledníček milý?
Nehněvejte se na mne, strejčínku,
vytáhněte ze své kapsy grešličku,
Pán Bůh vám to nadělí na zahradě,
na poli i doma,
budete mít co vyhánět z dvora.“*

⁶² Bestajovský, M.: Lidové obyčeje a nápady pro šikovné ruce – Jaro, Brno 2004, ISBN 80-251-0160-6

*„Hody, hody, doprovody, dejte červený vejce,
nedáte-li červený, dejte aspoň bílý,
slepička vám zase snese jiný
v koutku na zeleném proutku.
Proutek se ohýbá, vajíčko se kolíbá,
slepička křičí „kdák“,
vajíčko spadne – křáp.
Máte nám je, paňmámo, dát!“*

*„Koleda, koleda o svátcích,
strejček tetu vyplácí.
Dobře, teta, dobře tak, měla jste ho poslouchat.“⁶³*

V současné době chodí chlapci, dívky, ale také mládež i dospělí muži. Za svou koledu děti obvykle dostávají malovaná vajíčka či drobné sladkosti. Nejznámější koleda, která je v Sedlčanech a okolí nejvíce slyšet, je tato:

*„Hody, hody, doprovody,
dejte vejce malovaný,
nedáte-li malovaný,
dejte aspoň bílý,
slepička vám snese jiný.
V komoře v koutku,
na zeleném proutku.“*

Někdy můžeme slyšet i tuto koledu:

*„Hody, hody, doprovody, já jsem malý zajíček,
utíkal jsem podle vody, nesl kopu vajíček.
Potkala mě koroptvička, chtěla jedno červené,
že mi dá lán jetelíčka, a já řekl né, né, né.
Za potokem na dvorečku mám já strýčka králíčka,
tomu nosím každým rokem malovaná vajíčka.“*

⁶³ Habart, Čeněk: c. d., II. díl, 1995, str. 132

V Oříkově koledují děti jinak:

*„Panímámo zlatičká, darujte nám vajíčka,
nedáte-li vajíčka, uteče vám slepička
do horního rybníčka a z rybníčka do louže,
kdo jí odtud pomůže?“*

Dospělí muži chodí děvčata vyplácet, za což dostávají malovaná vajíčka, barevnou pentličku a sklenku alkoholu. Někde se děvčata vyšlehání brání tím, že na koledníky vylíjí kbelík se studenou vodou.

Velikonoční symboly

Pomlázka neodmyslitelně v každém kraji patřila k velikonočnímu veselí. Říkalo se jí různě: mrskačka, šlaháčka, mrskut atd. Toto slovo pochází z původního názvu „omládka“. *Na jaře, v době, kdy se probouzí nový život, se symbolem života staly některé stromy, u nichž se nejdříve probouzí míza. Jsou to bříza, jíva, vrba.⁶⁴ Vrba má předávat životadárnou sílu tomu, kdo je jí šlehnut, proto se pomlázky vyrábějí právě z proutků mladé vrby.*

Beránek byl podle Bible obřadním pokrmem Židů před tím, než odešli z Egypta. Je obrazem spasitele, symbolizuje čisté oběti.

Zajíček je symbolem chudoby, skromnosti a pokory, a také sebeobětování se pro druhé. Zvyk, kdy velikonoční zajíček nosí čokoládová vajíčka, k nám přišel z Německa.⁶⁵ K symbolu zajíčka se váže pohanská pověst:

Bohyně Ostara, která každým rokem vkládá do země nové semě, pověřila zajíce, který má dlouhé nohy, a proto rychle běhá, a dlouhé uši, a proto umí naslouchat, aby jí přinesl ze vzdálené země nová semena.

Hlavním důvodem, proč byl tímto úkolem pověřen zajíc, je však to, že se zajíc dokáže obětovat pro druhé. Když ho např. honí pes a jsou dva zajíci, matou psa tím, že se střídají v běhu (jeden běží, druhý odpočívá). Často také matka zajice odláká pozornost psa, aby zachránila mladé (sebeobětuje se).⁶⁶

⁶⁴ Šottnerová, D. : Velikonoce – původ, zvyky, hry, pohádky, návody a náměty, str. 13, Olomouc 2004, ISBN 80-7346-018-1

⁶⁵ Šottnerová, D. : Velikonoce – původ, zvyky, hry, pohádky, návody a náměty, str. 13, Olomouc 2004, ISBN 80-7346-018-1

⁶⁶ Tamtéž, str. 13

Vajíčko představuje nejstarší symbol plodnosti, úrody, nového, stále se opakujícího života a vzkříšení. První zmínky o něm pocházejí už z doby kamenné, skořápky obarvených vajec byly objeveny i u nás na slovanském pohřebišti na jižní Moravě. O Velikonocích slouží vajíčko, které před tím pečlivě nazdobíme, jako odměna pro koledníky. Zvláštní postavení mají červené kraslice, protože červená barva byla už pro Slovany výrazem krásy. S vejci se prováděly různé magické úkony:

- *při prvním vyhánění dobytka na pastvu obtácel pastýř kolem stáda vařená vejce, aby stádo drželo pohromadě*
- *vejce se koulelo po hřbetě krávy, aby byla silná*
- *vajíčko se kladlo do brázdy v poli, aby dalo bohatou úrodu*
- *také se dávalo do hrobu mrtvým jako obětní dar*
- *kraslice byly tzv. „poslíčky lásky“, které dívky dávaly svým milým⁶⁷*

Radou jak rozlišit vejce uvařené od syrového bylo roztočit jej prsty na stole. Surové vajíčko se líně kolébá, vařené se točí rychleji a déle.

Velikonoční pranostiky:

Je-li Zelený čtvrtek bílý, tak je léto teplé.

Velký pátek deštivý – dělá rok žíznivý.

Když na Velký pátek hřmí, na poli se urodí.

Prší-li v noci na Bílou sobotu, bude v létě nouze o vodu.

Na Velikonoce jasno – bude laciné máslo.

Omrzne-li na Velký pátek stromový květ, nebude ten rok ovoce.

Na Boží-li hody prší, sucho úrodu vysuší.⁶⁸

Velikonoce jsou vděčným svátkem i pro tvorbu říkadel a pohádek. Hlavními postavami jsou samozřejmě zvířátka. Děti ze Základní školy v Sedlčanech, si zmiňují tuto bajku:

⁶⁷ Tamtéž, str. 14

⁶⁸ Orální svědectví Marie Kakešové, nar. 1941

Kohout a liška

(Václav Říha)

V jednom kurníku bylo mnoho krásných slepic. Liška se tam často dívala plotem, ale kurník hlídal kohout. A jak spatřil lišku, kokrhal ze všech sil, lišku zaplašil. Liška na něho číhala, ale kohout se měl na pozoru, jak po něm skočila, vždycky uletěl.

Až jednou liška, když seděl na plotě a kokrhal, zastavila se před ním a pravila: „Ach, vzácný pane, jaký to mužný hlas! Jak jsem nadšena vaším zpěvem! Ani nemohu uvěřit, co si povídali včera vrabci na poli!“ – „A co si povídali?“ zeptal se kohout. – „Ne, nevěřím,“ pravila liška. „Prý můžete kokrhat jen s otevřenýma očima. Když prý zavřete oči, kdáčete jako slepice.“

„To je pomluva,“ pravil kohout. Zavřel oči a kokrhal. Ale než zakokrhal, liška skočila a kohouta chytila.⁶⁹

⁶⁹ Čítanka pro 6. ročník základní školy, FRAGMENT

Na Základní škole v Jesenici u Sedlčan se žáci na jaře učí tuto básničku:

O kohoutkovi a slepičce

(Michal Černík)

„Kikirikí, slepičko,
já jsem našel zrníčko!“
„Když, kohoutku, zrno sníme,
tak nezbyde nic,
ale když ho zasadíme,
budeme mít víc.“

Vyhlobili v hlíně jamku
malou jako rýmovánku
a zrníčko do ní dali,
pečlivě ho zahrabali.

Utíkali potom spolu
ke studánce za oboru.
„Dej nám, prosím, vodičku,
my ji dáme zrníčku,
ze zrníčka zas
vyroste nám klas.“

„Ze mne pije plno ptáčků,
veverky i jíva,
jen si berte do zobáčku,
vody neubývá.“

Už zrníčku nesou vodu,
už se těší na úrodu.
Čekají a čekají,
každý den ho hlídají.

Ale zrno, zrníčko
potřebuje sluníčko,
potřebuje čas.
Vyrostl z něj klas.

„Kikirikí, kikirikí,
máme klásek, díky, díky!“
„Kokodák, kokodák
plný zrní, je to tak!“

Kohoutek a slepička
počítají zrníčka,
zob a zob a zobají,
jiné počty neznají.⁷⁰

⁷⁰ Čítanka pro 4. ročník základní školy, ALTER

Po Velikonocích nezbyvalo už mnoho času na zábavu, proto také zvyků ubývá. Lidé se věnovali hlavně práci na polích a hospodářství.

Filipojakubská noc (z 30. dubna na 1. května)

Tato noc je ve znamení ohně. Mládež pálí „čarodějnice“ a vítá jaro. Na všech návrších jsou k vidění hořící hranice. Mládež dříve zapalovala ometená březová košťata, v nichž měla zapíchané smolné třísky a točila s nimi a běhala po okolí.

Noc před prvním májem byla opředena řadou pověr. Už ráno chodila hospodyně na zahradu a do polí stírat z trávy a obilí rosu. Tu pak dávaly do nápoje dobytku, aby hodně dožil. Lidé se báli očarování věcí či dobytka, proto se v tento den nikomu nic nepůjčovalo. Před chlévy se dávali mech, trní a střemcha, aby čarodějnice na dobytek nemohly.⁷¹

V noci stavěli, někde ještě staví, chlapci svým dívkám před jejich domem „máj“. Chlapci uřízli v lese rovný strom, ze kterého oloupali kůru, na vrchol přivázali barevné pentličky a pod ním připevnili věnec z chvojí, který symbolizoval poctivost. Takto vyrobenou máj umístili před dům své vyvolené dívky. Většinou si mezi sebou pomáhali dobří kamarádi a pak celou noc máj hlídali, aby nějaký jiný chlapec (sok) májku nevyvrátil a neodnesl. To by znamenalo velkou ostudu. Kromě těchto májek se stavěly máje na návších a náměstích. Tato tradice trvá dodnes.⁷²

První neděli v květnu se zpravidla konala veliká slavnost. Průvod mládenců chodil s hudbou a májkou, kterou nesl „král“. Tam, kde měla děvčata postavena máje, „král“ od rodiny vybíral dárky a peníze. Před domem se všichni zastavili, hudba zahrála a hoch, který měl v domě svou milou dívku, se vytratil z průvodu, aby ji našel. Potom s ní předstoupil před „krále“ a říkal k ní:

*„Málo, málo, maličko,
ať se stane pomlčeníčko,
abych mohl k té šlechetné panence
promluvit slovíčko;
slovíčko nebo dvě,
však to na dlouho nebude.
Ctná panno, já vám připíjím na naši máj!*

⁷¹ Vondrušková, A.: České zvyky a obyčeje, Praha 2004, ISBN 80-00-01356-8

⁷² Orální svědectví M. Kakešové

*My jsme ji sekali v zeleném háji;
my jsme ji tam bystře sekali,
až nám od sekyr jiskry lítaly!
Musili jsme ji nésti
přes hory, doly a mosty,
až nám praskaly v ramenou kosti.
Doufáme, že panna nebude taková,
ale dá nějaký dukátek nebo dva.
Vivat, páni muzikanti!“⁷³*

„Král“ podal dívce na talíři džbáněk nebo sklenici s pivem – „poctu“, dívka se napila, poděkovala a na talíř položila peníz pro krále a jeho družinu. Pak si s ní její chlapec zatančil. K nim se přidali i ostatní. „Král“ ještě říkal hospodáři:

*„A vy, pane hospodáři,
ať se vám všechno daří:
žito, pšenice na poli,
v stáji krávy, koně a voli!
Vivat!“*

Hudba zahrála a „král“ dal napít i hospodáři. Nesmělo se zapomínat na hospodyně:

*„A vy, hospodyňko krásná,
darujte nám hroudu másla
aneb kopu vajec,
by se naplnil náš ranec!
Vivat!“⁷⁴*

Hospodář s hospodyně mládež obdarovali a ta se vydala k dalšímu stavení. Když obešli celou vesnici, začala v hostinci zábava, při které všechny získané peníze utratili. Májové slavnosti se v naší oblasti neobnovily. V Dublovicích a Počepicích se pořádají taneční zábavy. V sále u stropu visí ozdobený věnec a dokud ho chlapci nestrhnou, mohou si dívky volit, s kým půjdou tančit.

⁷³ Habart, Č.: Sedlčansko, Sedlecko a Voticko, II. díl, str. 126, Havlíčkův Brod 1998

⁷⁴ Vlasák, Norbert, A: c. d. str. 164

Svátek matek

Tento den nemá v kalendáři pevně stanovené datum. Tradičně se slaví druhou květnovou neděli. Vyjadřuje se jím poděkování za starostlivost, péči a lásku všem maminkám. Začal se znovu slavit po roce 1989, neboť předtím byl nahrazen Mezinárodním dnem žen (8. března). Maminky dostávají většinou kytičku a přáníčko. Ve škole děti vyrábějí přáníčka a malují obrázky při pracovním vyučování. V současné době se většinou v mateřských školách připravuje na tento den besídka, při které děti zpívají písničky, recitují básničky, tančí a nesmí chybět malý dáreček pro maminku.

3.5. Letní obyčeje

Před svátkem sv. Jana Křtitele (24. června) se konala **pout' na Svatou Horu do Příbrami**, která trvala tři dny. Chodilo se pěšky a přespávalo se u vesnice Višňová. V den tohoto svěťce se zapalovaly ohně a plameny potom chlapci přeskakovali.⁷⁵

Na Sedlčansku začínaly žně na den **sv. Markéty (13. července)** a trvaly do sedlčanské pouti (15. srpna). U nás si ženci na polích zpestřovali úmornou práci tím, že pokřikovali na kolemjdoucí, vtipkovali.

Po skončení žní se konala dožínková slavnost. Když bylo obilí odvezeno, pro poslední dva snopy se poslaly dva chvojím ozdobené vozy. Jeden snop stál na voze vzpříma – „dědek“ a druhý měl přehnuté a rozčuchané klasy – „baba“. Oba ještě byly ozdobené pentlemi. Všichni se sesedli kolem nich a se zpěvem je odvezli k hospodáři, kterému je slavnostně předali. Hospodář pak vystrojil všem hostinu.⁷⁶ V okolí Sedlčan byl oblíbený tanec „strniště“, protože se často tančil na strništi, postupem času ale upadl v zapomnění.

Dnes se dožínky na Sedlčansku neslaví. Pouze v některých družstvech se řidiči kombajnů a nákladních aut domluví a uspořádají navečer oslavu. Slaví množstvím dobrého jídla a sklenkami alkoholu.

⁷⁵ Městské muzeum Sedlčany

⁷⁶ Bestajovský, M.: Lidové obyčeje a nápady pro šikovné ruce – Léto, Brno 2004, ISBN 80-251-0315-3

Pout'

V Sedlčanech se konala kolem 15. srpna. Pout' se odbyvala na Novém Městě, protože právě zde je zasvěcen kostel Panně Marii, o jejíž svátek se jedná. Začínala mší v kostele a teprve potom se mohlo jít k atrakcím. Ty přijížděly už týden před poutí – kolotoče, které se musely točit ručně, houpačky, střelnice. Objevilo se i maňáskové divadlo, cirkusy, provazolezci a pout'ové krámky. Největší pochoutkou, hlavně pro děti, byl turecký med, což je velká kostka plná mandlí. Z té prodavač odsekával kousky a balil je do papíru. Stánky byly plné perníkových srdcí, cukrových špalků, lízátek, pendreků a hadů. Nechyběly stánky s hračkami a balonky. Typický pro tento den je slavnostní oběd a hospodyňky nesmí zapomenout napéct pout'ové koláčky. Večer se vždy konaly taneční zábavy.

Na vesnicích probíhala pout' ve stejném duchu, ale samozřejmě ve skromnějším stylu. Přijelo méně atrakcí i stánků, ale lidé se na pout' velmi těšili, už z toho důvodu, že se potkají se svými příbuznými a známými, kteří se na tuto slavnost přijeli podívat.

V dnešní době znamená pout' mnoho atrakcí, stánků, hluku a lidí. Atrakce přijíždějí už týden dopředu, aby si zajistily výhodné místo pro svou produkci. Objevují se tu kolotoče, houpačky, horská dráha, střelnice a samozřejmě i mnoho stánků s cukrovinkami, keramikou či oblečením. V současnosti je tento zvyk lidmi vnímán jako zásah do finančního rozpočtu rodiny. Ceny atrakcí dříve a nyní jsou několikanásobně vyšší.

Oproti minulosti se změnilo sváteční menu. Místo tradiční pečené husy s knedlíky se ve většině dnešních domácností smaží řízky s bramborovým salátem. O výborné sváteční koláčky se jistě neochudí jediný mlsný jazýček. Pout' je příležitost, kdy se mohou sejít příbuzní či přátelé.

4. Projektové vyučování

4.1. První zmínky o projektovém vyučování

První myšlenky o seskupení učiva se objevují už v díle Jana Ámose Komenského Schola Ludus (Škola hrou), u projektů Pestalozziho realizovaných na počátku 19. století a u ruského pedagoga Ušinského. Hlavní důraz byl kladen na přípravu dítěte pro život, na výuku v mateřském jazyce, mělo se vycházet z témat, která patří do centra zájmu každého dítěte.

Projektová metoda tak, jak ji známe v dnešní podobě, má kořeny v USA na přelomu 19./ 20. století. Zde vzniklo tzv. hnutí progresivní výchovy. 19. století přišlo s reformou školství, která kritizovala principy tradiční školy, poukazovalo se na nerespektování žáka, na omezování jeho aktivity, nerespektování jeho zájmů a zkušeností, nedostatečnou reakci na jeho individuální předpoklady a prožitky. Stoupenci hnutí usilovali o přiblížení obsahu vyučování přirozeným činnostem dětí, ruší členění vyučování na jednotlivé předměty, propagují motorické projevy dětí, za své bere i představa tradičního ticha ve třídě. Podle stoupenců progresivismu má být hlavní metodou práce ve škole projektové a problémové vyučování.⁷⁷

Projektovou metodou se zabýval hlavní představitel amerického vzdělávacího progresivismu John Dewey. Dewey se zaměřuje na dítě v kontextu společnosti. Uvádí ho do situací, které jsou přiměřené jeho věku, ale i do situací, které ho čekají v dospělosti. Jeho snahou bylo docílit toho, aby si dítě přálo se učit. Dítě by mělo vědět, proč se učí, proto by mělo učení vycházet ze zájmů dítěte a nemělo by být uměle vykonstruované. Učení konáním se stalo heslem Deweyeho metody. Jeho myšlenky uvedl více do praxe William Herd Kilpatrick. Zaměřil své projekty na rozvoj osobnosti dítěte a na jeho zájmy a potřeby. Hlavní důraz byl kladen na žákovu odpovědnost za výsledky svého jednání.

Po druhé světové válce se začaly ve školách prosazovat snahy o větší řád ve vyučování, o větší soustavnost a systematičnost. Ke znovuzkříšení projektové metody došlo až po transformaci školství. Projekt je charakterizován jako integrované vyučování, které před žáky staví jeden nebo více konkrétních, reálných a smysluplných úkolů.

⁷⁷ Coufalová, Jana: Projektové vyučování, Fortuna, Praha 2006, str. 7

4.2. *Jaké mají místo projekty v dnešním školství?*

Díky hledání nové podoby školy a hledání podstaty vzdělávání se do škol postupně projekty vrací. Metoda, která má kořeny ve 20. a 30. letech minulého století, se tak uplatňuje v jiných podmínkách, než v jakých vznikla. Odlišnost dětí dnes a v dřívější době je patrná už z pohledu zkušeností a motivace. Současná populace dětí mladšího školního věku se na jedné straně vyznačuje značnou kognitivní činností, na druhé straně však trpí emoční deprivací v důsledku absence citových podnětů.⁷⁸

Z publikace *Učení je skryté bohatství*⁷⁹ jsou nám známy čtyři pilíře vzdělávání:

- Ø učít se poznávat,
- Ø učít se jednat,
- Ø učít se žít společně, učít se žít s ostatními,
- Ø učít se být.

Domnívám se, že všechny čtyři pilíře lze uplatňovat v základním vzdělávání prvního i druhého stupně.

V současném školství se projektovému vyučování otevírají dveře dokořán. Rámcové vzdělávací programy přímo vybízejí k využívání projektových metod. Hlavní důraz je dnes kladen na aktivní podíl žáka na vyučování a vlastním vzdělávání, řešení úkolů, které se týkají přirozených životních situací. Důležité jsou i komunikativní a sociální dovednosti a individuální přístup k žákům.

Základní školské dokumenty nabízejí učitelům možnost volby a uplatnění projektové metody. Ne vše lze učit projektově. Je třeba dodržovat i vnitřní systémy jednotlivých věd a Školní vzdělávací program. Velké možnosti má projekt při procvičování učiva, kde žáci uplatňují již získané poznatky v nových souvislostech. Aplikují to, co se již naučili při řešení problémů z praxe.

⁷⁸ Coufalová, J.: *Projektové vyučování*, Fortuna, Praha 2006

⁷⁹ *Učení je skryté bohatství – Zpráva mezinárodní komise UNESCO „Vzdělávání pro 21. století“*. Praha, Ústav pro informace a vzdělávání 1997

4.3. Základní rysy projektu:

- a) projekt vychází z potřeb a zájmů dítěte, umožňuje uspokojit jeho potřebu získávat nové zkušenosti, být odpovědný za svou činnost
- b) projekt vychází z konkrétní a aktuální situace, neomezuje se na prostor školy a mohou se do něho zapojit i rodiče
- c) projekt je interdisciplinární
- d) projekt je především prezentací žáka
- e) práce žáků v projektu přinese konkrétní produkt, je vhodné ho zdokumentovat, vznikne výstup, kterým se účastníci projektu prezentují ve škole i mimo ni
- f) projekt se zpravidla uskutečňuje ve skupině, protože skupina je vhodná pro rozvoj osobnosti žáka a zvyšuje i efektivitu procesu učení
- g) projekt spojuje školu se širším okolím, umožňuje začlenění školy do života obce.⁸⁰

4.4. Typy projektů

Než začneme projekt připravovat, měli bychom si rozmyslet, jakým směrem budeme projekt situovat. Projekty lze rozdělit podle několika kritérií:

a) podle účelu

Nejprve bychom si vždy měli rozmyslet hlavní cíl projektu. Mělo by jím být především objevení nových poznatků a získání nových dovedností nebo budeme znalosti spíše procvičovat a uplatňovat v nových životních situacích? Typy jednotlivých projektů se mohou částečně překrývat.

b) podle vztahu k učivu a vyučovacím předmětům

Rozhodujeme se, zda se projekt bude týkat jednoho předmětu (např. realizujeme ho v hodině českého jazyka) nebo zda bude integrovat učivo několika předmětů (např. český jazyk – dějepis – občanská výchova – hudební a výtvarná výchova)

⁸⁰ Coufalová, J.: Projektové vyučování, Fortuna, Praha 2006

c) podle organizace

Souvisí s předchozím hlediskem. Projekt může probíhat v delším časovém období v hodinách předmětu nebo jen v části hodiny daného předmětu. Žáci se velmi rychle přizpůsobí tomu, že poslední dvě hodiny jsou věnovány přípravě projektu nebo že např. pátek je projektovým dnem.

d) podle délky trvání

Projekty mohou být krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé. Pokud teprve získáváme zkušenosti s realizací projektu, je vhodné zvolit krátkodobý projekt, např. na školní dopoledne. Jakmile získá učitel potřebné zkušenosti, může připravovat projekty trvající týdny či měsíce. Dlouhodobé projekty často bývají naplánovány celoročně a je zapotřebí spolupráce s dalšími učiteli.

e) podle místa konání

Projekty se mohou uskutečnit ve školní budově i mimo ni. Vhodné pro projektové metody jsou např. pobyty na škole v přírodě. Je možné také odkazovat na domácí přípravu, která většinou navazuje na školní práci, její výsledky se zpravidla stávají dalším podnětem pro pokračování projektu ve škole.

Spojení školy s realitou je významným znakem projektu, proto se doporučují spolupráce s jinými institucemi (např. městské úřady, muzea, divadla, záchranné stanice zvířat, atd.)

f) podle navrhovatele

Projekt může vzniknout z podnětu žáků, je vyvolán potřebami žáků ve třídě. Další možností je vznik projektu z podnětu učitele, takovým projektům říkáme umělé. Všechny podněty, které vyjdou od navrhovatele jsou dále rozvíjeny druhým subjektem.

g) podle počtu zapojených žáků

Nejčastěji zapojuje učitel do projektu celou třídu, existují ale i projekty pro menší skupinky žáků – pro dvojice či dokonce jednotlivce.

h) podle velikosti

Odvíjí se od obsahu projektu, od počtu činností, které se v daném projektu budou uskutečňovat.⁸¹ Např. projekt „Moje rodina“ se v menší míře může zabývat pouze výčtem nejbližších členů rodiny a jejich popisem. Ve větším rozsahu může být zaměřen dále na hromadný věk rodiny, na zkoumání původu rodiny a sestavení rodokmenu předků, na pokus sestavit báseň o rodině, na zpěv písní, ve kterých se objevuje slovo „rodina“.

4.5. Role učitele v projektu

Role učitele v projektu se mění ve srovnání s tradičním vyučováním. Učitel už nepředává hotové poznatky, ale zaujímá pozici poradce žáka. Má za úkol navodit situaci, ve které žák pocítí potřebu nového poznání, a vytvořit podmínky, které žákovi umožní nové objevování. Díky projektové metodě dochází k rozvoji nových vztahů mezi žákem a učitelem. Stávají se partnery, který tvoří určité dílo, za které každý nese nějaký díl odpovědnosti.⁸² Učitel vede žáky k samostatnosti a odpovědnosti za své činy, vytváří ve třídě klidné a příznivé prostředí, ve kterém se žáci nebojí projevit svou individualitu.

Projekt přináší řadu neopakovatelných a neočekávaných situací, na které musí být učitel schopen reagovat. I tyto neplánované okamžiky jsou přínosem pro rozvoj žáků.

4.6. Jak zvolit téma?

Téma může vzejít z podnětu učitele i žáka. Námět projektu může vzejít ze života i ze světa dětské fantazie. Hranice mezi realitou a fantazií jsou často, zvláště pro mladší děti, neostře a děti jsou schopně přecházet z jednoho světa do druhého. Dětskou fantazii bychom mohli využít především v motivační fázi projektu.

Složité přípravy umělého tématu by mohly učitele odradit. Nemusíme se vždy snažit o velkolepé téma, stačí se rozhlédnout kolem sebe. Okolí nám dává řadu podnětů, které nás dokáží zaujmout právě svou blízkostí.⁸³

⁸¹ Coufalová, J.: Projektové vyučování, Fortuna, Praha 2006

⁸² Coufalová, J.: Projektové vyučování, Fortuna, Praha 2006

⁸³ Tamtéž

4.7. Přednosti projektu

Velkou předností projektového vyučování je integrace učiva, což znamená propojení jednotlivých učebních předmětů společným námětem. Důležitou roli zde hraje motivace žáků. Motivace může být ovlivněna věkem dítěte, jeho individuálními zájmy a schopnostmi.

Žák si upevňuje místo v kolektivu třídy, nezůstává izolován. V nabídce aktivit si vybírá takové, které dokáže splnit, je platným členem týmu. Žáci při vyhledávání různých řešení problému mezi sebou spolupracují, vhodná je i spolupráce s učiteli, případně rodiči i dalšími zainteresovanými osobami. Všem je známa zodpovědnost za odvedenou práci, projevují vnitřní kázeň a tolerují názory ostatních členů skupiny. Děti tak rozvíjejí svou kreativitu a fantazii. Vyhledávají, třídí a ověřují získané informace.⁸⁴

4.8. Základní kroky při realizaci projektu

Na počátku celé realizace stojí záměr projektu, tedy konkrétní představa o smyslu, provedení a stanovení jeho cílů. Následuje zpracování plánu, v němž je zakotvena doba trvání, použití prostředků, typy činností a úkoly, které se budou plnit. Při vlastním provedení se postupuje podle plánu, učitel zůstává v roli pozorovatele a poradce. Poslední fází je vyhodnocení projektu, které provádí učitel i žáci, ocenění celé akce, hledání dalších možných řešení či postupů a východisek pro další projekty.⁸⁵

⁸⁴ Coufalová, J.: Projektové vyučování, Fortuna, Praha 2006

⁸⁵ Diplomová práce L. Holanové, Západočeská univerzita v Plzni, fakulta pedagogická, katedra historie

5. Návrh projektu

5.1. Úvod

Historie školství v **Jesenici u Sedlčan** začíná kolem roku 1350. Od tohoto roku jsou o základní škole a o farnosti vedeny první zmínky. Až od roku 1675 se objevují první informace ve staré kronice, které uvádějí jako jesenického učitele Jakuba Zvěřinu. Z dalšího záznamu je patrné, že obecná škola byla založena mezi roky 1677 až 1706.

Roku 1844 stará škola spadla a děti se musely učit u jednoho jesenického kupce. Od roku 1862 se začala stavět škola nová.

V 19. století navštěvovalo školu skoro 400 dětí. Nejprve se učily ve třech a postupně až v šesti třídách. Jesenická škola byla jako jediná v okrese s tolika třídami.

86

Na počátku 20. století došlo k úplné přestavbě školní budovy, jelikož budova nevyhovovala novým požadavkům. Kolem 400 dětí navštěvovalo školu až do konce 1. světové války. Po válce začal počet dětí, které se učily v jesenické škole, klesat. Zmenšoval se obvod, ze které děti do školy docházely a osamostatnila se i škola v Úklidě.

Kdo mohl, posílal své děti do měšťanské školy např. v Sedlčanech nebo Kosově Hoře. Přesto ale zůstávala řada chudších rodin, které byly za obecnou školu v blízkosti rády. Občané začali usilovat o zřízení měšťanské školy i pro jesenický obvod. Jejich úsilí se zúročilo a nová budova byla slavnostně otevřena 28. října 1932. O vybudování měšťanské školy v Jesenici se velmi zasloužil okresní školní inspektor **Ludvík Heller**, který na slavnostním otevření pronesl

⁸⁶ <http://www.skola.jesenice-obec.cz/historie%2Dskoly/ds-1023/p1=1031>

projev. Od roku 1962 získala škola menší tělocvičnu, kterou do té doby vyučující velmi postrádali.⁸⁷

V současné době navštěvuje základní školu 93 dětí. Jejich počet se rok od roku snižuje. Důvodem k tomu jsou nedaleké Sedlčany, které poskytují nejen možnost většího výběru základních škol pro děti, ale i více příležitostí k zaměstnání pro jejich rodiče. Základní školu navštěvují děti od 1. do 9. ročníku. Méně početné ročníky bývají spojovány. V této vesnické škole panuje klidná a přátelská atmosféra. Působí zde 9 učitelů a 6 provozních zaměstnanců školy.

S kolegy a se žáky se účastníme nejrůznějších soutěží i projektů, které velmi často bývají v současné době zaměřeny na environmentální výchovu, mediální výchovu a poznávání blízkého okolí. Svůj projekt, který jsme společně uskutečnili ve školním roce 2010/2011, jsem zaměřila na lidové zvyky a tradice v okolí Sedlčanska.

5.2. Záměr, zpracování plánu a realizace projektu

Název projektu: **LIDOVÉ ZVYKY A TRADICE NA SEDLČANSKU**

Základní škola, Jesenice u Sedlčan, okres Příbram, kraj Středočeský

Anotace

Střednědobý projekt se zabýval lidovými zvyky a tradicemi, které se dodržují v jednotlivých rodinách na Sedlčansku. Podíleli se na něm žáci 6. – 9. ročníku, kteří byli rozděleni do šesti skupin. V každé skupině se objevoval určitý počet žáků z ročníku. Realizace projektu proběhla v říjnu 2010. Prezentace projektu pak zdobila školu celé první pololetí školního roku 2010/2011.

Cíle projektu:

- Aktivně zapojit žáky do praktického života lidí
- Rozvíjet pozitivní vztah žáků ke škole
- Probudit u žáků zájem o lidové zvyky a tradice a jejich historii
- Stmelit kolektiv žáků i učitelů společnou činností

⁸⁷ Orální svědectví Fr. Vávry, nar. 1946

- Vyhledávat informace z dostupných zdrojů
- Spolupracovat s různými institucemi i rodinnými příslušníky

Pedagogické záměry:

- Rozvíjet klíčové kompetence
- Motivovat žáky k aktivní účasti na realizaci projektu
- Vyvolat u žáků zájem o život lidí v regionu
- Nasměrovat žáky k rozdělení si práce v týmu
- Motivovat žáky k práci s různými zdroji informací, k návštěvě knihovny a ukázat jim možnost zpracování získaných informací
- Pomáhat příznivé atmosféře týmu, kooperaci a vzájemné toleranci

Očekávané výstupy:

- Prezentace výsledků práce jednotlivých týmů před ostatními žáky a učiteli v budově školy
- Výstava práce žáků v budově školy

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení

Žák:

- samostatně získává informace z různých zdrojů, dokáže s texty různého zaměření pracovat
- plánuje a organizuje práci na daném tématu, využívá vhodné metody k efektivnímu zpracování úkolu
- uvádí věci do souvislostí, propojuje poznatky z různých vzdělávacích oblastí

Kompetence k řešení problému

Žák:

- samostatně řeší problémy, rozhoduje se, je schopen své činy obhájit a zhodnotit a zodpovídá za svou práci
- objevuje nové varianty řešení problému, nenechá se odradit případným neúspěchem
- prakticky si ověřuje správnost řešení problému a je schopen ověřené postupy aplikovat i do jiných problémových situací

Kompetence komunikativní

Žák:

- pracuje s jazykem jako bohatým prostředkem k získávání i předávání informací, k vyjádření svých potřeb i prožitků a ke sdělování svého názoru
- formuje a vyjadřuje myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu
- ovládá běžná pravidla mezilidské komunikace daného kulturního prostředí

Kompetence sociální a personální

Žák:

- spolupracuje ve skupině, podílí se spolu s ostatními žáky a pedagogy na vytváření pravidel týmové práce a pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce
- podílí se na vytváření příjemné atmosféry v týmu, projevem úcty a ohleduplnosti přispívá k upevnování mezilidských vztahů ve skupině, je schopen poskytnout pomoc i o ni požádat
- získává sebedůvěru při vystupování na veřejnosti, při kultivovaném projevu prosazuje sebe sama
- přispívá k diskuzi v malé skupině i v rámci celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými na řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti svých spolupracovníků, respektuje jejich názory

Kompetence občanské

Žák:

- v rámci projektu rozvíjí pozitivní vztah k lidovým tradicím a obyčejům a chápe je jako potenciální zdroj pro rozvoj kulturního bohatství a dědictví národa
- v rámci týmu plní povinnosti a společné úkoly

Kompetence pracovní

Žák:

- má utvořené pracovní návyky v samostatné i týmové činnosti

Začlenění průřezových témat:

Osobnostní a sociální výchova

Osobnostní rozvoj – rozvoj poznávacích schopností, dovedností, sebepoznávání a seberegulace

Kreativita

Sociální rozvoj – poznávání lidí, mezilidské vztahy, komunikace a kooperace

Výchova demokratického občana

Občanská společnost a škola

Multikulturní výchova

Etnický původ

Multikulturalita

Mediální výchova

Vnímání mediálních sdělení

Interpretace vztahu mezilidských sdělení a reality

Tvorba mediálního sdělení

Práce v realizačním týmu

Mezipředmětové vztahy

Český jazyk – práce s literaturou a dalšími prameny, jejich zpracování, komunikace s pamětníky, procvičování pravopisných jevů, využívání stylistických dovedností

Dějepis – datace jednotlivých historických období

Zeměpis – vymezení hranic regionu

Občanská a rodinná výchova – náboženství, tradice

Informatika – vyhledávání informací pomocí internetových zdrojů

Výtvarná výchova – výroba plakátů a pozvánek na svatomartinské slavnosti, výroba vánočních a velikonočních přání, pomoc při výzdobě školy

Pracovní výchova – výroba lucerny ke svátku sv. Martina

Materiální a personální zabezpečení:

Shromáždění veškeré dokumentace, týkající se lidových zvyků a tradic v blízkém okolí, shromáždění potřebných učebních pomůcek a materiálu. Tvorba pracovních listů pro jednotlivé týmy.

Učitelé povedou práci ve svém týmu a připraví se žáky prezentaci daného tématu.

6. Realizace projektu

Od začátku září 2010 jsme s žáky v jednotlivých hodinách českého jazyka, dějepisu a občanské výchovy prováděli přípravu na realizaci projektu Lidové zvyky a tradice na Sedlčansku, která byla naplánována na říjen 2010.

Během příprav žáci získávali informace o tradicích, které dodržují jejich příbuzní či známí, sbírali a vyhledávali informace z různých pramenů. Společně jsme navštívili Městskou knihovnu v Sedlčanech, kde byli žáci seznámeni se správným postupem při vyhledávání informací z nejrůznější literatury. V rámci exkurze jsme se vypravili do budovy Městského muzea v Sedlčanech. Zde děti poznaly hranice regionu, historii nejbližšího okolí, lidové kroje, pracovní nástroje typické pro daná řemesla, řadu tradičních receptů, říkadel i pověr, které se vztahují k našemu regionu.

Hodiny českého jazyka jsme zaměřili na práci s jazykovými příručkami, vylepšovali jsme stylistické dovednosti žáků při psaní slohových prací, častěji jsme si četli regionální pověsti a říkadla, která se vztahovala k jednotlivým obdobím, jež popisují ve své diplomové práci.

Samotná realizace projektu připadla na pátek 1. října 2010. Nejprve jsem s pomocí kolegů rozdělila žáky 6. – 9. ročníku do šesti skupin. Při sestavování týmů jsme dbali na to, aby se v každé skupině objevovali zástupci každého ročníku a aby byly skupiny vyvážené i rozdílným pohlavím. Poté si týmy, dle svého uvážení, zvolily témata ke zpracování. Tento projekt jsem zaměřila především na dva největší křesťanské svátky v roce – Vánoce, Velikonoce. Třetím tématem byl svátek svatého Martina, který podle mého názoru upadá pomalu v zapomnění a přitom se s ním pojí zajímavá legenda, která jistě prospívá k osobnostnímu a sociálnímu rozvoji dětí a další tradice, jež stojí za zmínku.

Jelikož se jedná o školní projekt, zaměřím se nejprve na svátek svatého Martina, který je začátkem školního roku nejbližší.

Svátek sv. Martina (11. listopadu)

Prvním úkolem tohoto tématu byla legenda o svatém Martinu. Žáci si měli pečlivě celý příběh přečíst, doplnit vynechaná písmena a interpunkci. Poznat v textu vlastní jména pro většinu z nich nebyl problém. Dokonce si velmi dobře vedli i při vypracování úkolů, které se týkaly syntaxe. Práce na celém cvičení trvala žákům cca 30 minut.

Ve druhém úkolu děti upotřebily i malířské dovednosti, jelikož bylo třeba vyrobit pozvánku na svatomartinské slavnosti. Konkrétně se jednalo o odpolední svatomartinský průvod. Pozvánka měla být určena rodičům, ředitelce školy či zaměstnancům obecního úřadu, kteří naši školu velmi podporují. Děti mohly využít materiálu, který jim učitelé poskytli (čtvrtky, fixy, barevné papíry, lepidlo) nebo které si samy z domova přinesly. Zhruba 60 minut děti věnovaly pečlivé výtvarné práci.

Třetí úkol, 45 minutový, byl spojen s vyhledáváním informací na internetu. Žáci měli získat další poznatky o sv. Martinu Tourském, které společnými silami uvedli do pracovního listu. Důležité bylo informace utřídit a zaznamenat skutečně jen ty nejdůležitější.

Internetové stránky nebyly jediným zdrojem informací. V dalším úkolu si žáci procvičili abecedu při vyhledávání významu slov ve Spisovném slovníku češtiny pro školu a veřejnost. Získali tak přehled o pojmech jako je např. křest, lucerna, žebrák, pranostika, Vánoce. Jelikož jsme vyhledávání v jazykových příručkách často trénovali, byl pro žáky tento úkol časově bezproblémový, za 10 minut měli hotovo.

Poznatky, které získali sbíráním informací ve svých rodinách, upotřebili v pátém úkolu. Ne všechny pranostiky vztahující se ke sv. Martinovi jim byly známé. Ještě že jich v týmu bylo několik a předností takové skupiny je možnost spolupráce. Bylo vidět, že domácí příprava byla kvalitní, s pranostikami si poradili za 15 minut. Společnými silami dali dohromady tyto pranostiky:

*Na svatého Martina, kouřívá se z komína,
a na svatou Kateřinu, zalezeme pod peřinu.*

*Jaký den na svatého Martina,
taková též bude zima.*

Padá-li sníh toho dne neb v noci, říká se, že svatý Martin přijel na bílém koni.

*O Martině houser po ledě když chodí,
o Vánocích husy blátem vodí.*

Na svatého Martina bývá dobrá peřina.

Pro každou ze skupin jsem připravila také slohový úkol. Svátku sv. Martina se týkal popis pracovního postupu. Děti dostaly nastříhané lístečky s jednotlivými ingrediencemi a postupem, který bychom uplatnili při pečení martinských rohlíků. Jejich úkolem bylo lístečky správně seřadit a ve správném pořadí je nalepit na pracovní list. Většinou jsem se ale setkala s tím, že děti lístečky raději přepsaly na pracovní list pro přehlednější úpravu jejich práce, proto jim cvičení trvalo 30 minut.

Dalším úkolem byla výroba lucerny, kterou nosí děti na svatomartinský průvod. Lucernu žáci vyrobili z tohoto materiálu: krabička od tavených sýrů, dřevěná tyčka, čajová svíčka, výtvarné a psací potřeby, lepidlo, nůžky, hedvábný papír a barevné papíry. Bylo třeba, aby se žáci plně na práci soustředili, jelikož pracovali s velmi jemným hedvábným papírem, který mohli snadno prostříhnout.

Posledním bodem jejich projektového dopoledne bylo zaznamenat všechny získané informace na arch balicího papíru. Měli vytvořit myšlenkovou mapu na téma sv. Martin a provést krátké hodnocení projektu a jejich skupinové práce. Prezentace se konala na společném shromáždění týmů ve školní jídelně.

Jména: (do závorčky napište ročník)

Období podzimu – příchod zimy:

1. Legenda o svatém Martinu

Narodil se ve 4. století, většinu svého života prožil ve _rancii. Na přání svého otce se stal vojákem v jízdním pluku. V _práv_ se, že jednou v zimě projížděl na b _lém koni městskou branou _a uviděl chladem se třesoucího žebráka. Martin neměl u sebe nic než svůj červený vojenský plášť. Roztál ho sv _m mečem na polov _ny a jednu žebrákov _ daroval. Rozdělil se s ním o teplo. Následující noci měl v _dění _ v němž se mu zjevil _ristus s polovinou jeho pláště. To bylo důvodem jeho odchodu od vojska. Přijal křest svatý a žil životem skromným a zbožným jako poustevník. Přestože byl později zvolen b _skupem z Tours, svůj způsob života nezměnil a tím si z _skal obl _bu. Po smrti b _l prohlášen za mrtvého.

Jízdní vojáci (husaři, dragouni, apod.) uctíval _ Martina jako ochránce svého a svých koní. Později se stal patronem také kovářů a dalších řemeslníků. Prostý l _d ho považoval za ochránce domácích zvířat _ zejména hus.

Hlavní smysl a význam legendy:

Časově se příběh váže k podzimnímu období, kdy v přírodě ubývá světla a současně i vnějšího tepla. V dohledné době jsou však Vánoce – doba, kdy se v lidských srdcích hromadí láska a štědrost (vnitřní teplo a světlo). Toto je symbolizováno v Martinově dobrém skutku.

- a) *Doplňte chybějící písmena a interpunkci.*
- b) *Z textu vypište vlastní jména.*
- c) *Vypište základní skladební dvojici z věty: Na přání svého otce se stal vojákem v jízdním pluku.*
- d) *Větu jednoduchou upravte tak, aby z ní bylo souvětí: Po smrti byl prohlášen za mrtvého.*

2. Pozvánka na svatomartinské slavnosti

Ve skupince navrhnete pozvánku na odpolední svatomartinský průvod. Průvod se koná 11. listopadu (čas dle vašeho rozhodnutí). Pozvánka může být určena rodičům, ředitelce školy, učitelům, obecnímu úřadu.

Využijte pracovního materiálu, který vám učitel nabídne (čtvrťka, barevné papíry, lepidlo, fixy).

3. 11. listopadu – sv. Martin Tourský

Spolupracujte s internetem a vyhledejte další informace o sv. Martinovi.

4. Ve slovníku Spisovné češtiny vyhledejte významy těchto slov:

křest –

lucerna –

žebrák –

pranostika –

Vánoce –

5. Pokuste se doplnit pranostiky, které se vztahují ke sv. Martinovi

- Na svatého Martina, kouřívá se z komína,
a na svatou Kateřinu,

(dáme nohy na peřinu, zalezeme pod peřinu, prodáme i peřinu)

- Jaký den na svatého Martina,
.....

(taková též bude zima, opačná nás čeká zima, bude zima mastná)

- Padá-li sníh toho dne neb v noci, říká se, že svatý Martin přijel

(v bílém mercedesu, na bílém koni, na bílém kozlu)

- O Martině houser po ledě když chodí,
○ Vánocích husy

(blátem vodí, ležet na pekáči bolí, nohy pěkně studí)

- Na svatého Martina bývá dobrá

(svačina, meluzína, peřina)

6. Popis pracovního postupu

Seřad'te jednotlivé úkony tak, aby popis dával smysl. Lístečky nalepte na tento pracovní list. O jaký tradiční pokrm se jedná??

7. Výroba lucerny

Materiál: krabička od sýrů, dřevěná tyčka, čajová svíčka, výtvarné a psací potřeby, lepidlo, nůžky, hedvábný papír, barevné papíry

Pracovní postup:

- Z horního dílu krabičky od sýra vystříháme prostředek tak, aby zůstal okraj pohromadě (NEPROSTŘÍHNOUT!!)
- Doprostřed spodního dílu přilepíme tavnou pistolí čajovou svíčku
- Z pauzovacího (hedvábného) papíru ustříháme pruh o velikosti 40 cm x 15 cm a polepíme jej hvězdičkami z barevného papíru
- Přilepíme spodní okraj ke krabičce a slepíme plášť lucerny k sobě, přilepíme i horní okraj
- K hornímu okraji připevníme provázek – protáhneme dírkami v krabičce (uděláme je nůžkami či širším špendlíkem)
- Uprostřed provázku uděláme očko a jím provlékneme tyčku, provázek připevníme připínáčkem

Všechny informace, které jste dnes získali, zaznamenejte na arch balicího papíru. Vytvořte jednoduchou myšlenkovou mapu na téma sv. Martin a proveďte krátké hodnocení projektu a vaší skupinové práce!!!

Vánoce

Druhým velkým svátkem od začátku školního roku jsou Vánoce. Vybrala jsem je proto, že se s nimi pojí mnoho zvyků a příprava na ně trvá několik týdnů. Adventní čas je podle mého názoru nejkrásnějším obdobím v roce. Největší radost z čekání na Ježíška mají děti, hospodyňky si tradičně připravují recepty na vánoční cukroví a hledají si čas na „velký“ úklid. V tento čas vyrábíme s dětmi v hodinách výtvarné a pracovní výchovy adventní věnce či svícný, v hodinách českého jazyka vánoční přání. Žákům druhého stupně udělalo velkou radost, že jsme ve školním roce 2010/2011 začali s přípravami o něco dříve.

Prvním úkolem bylo i pro tyto týmy pravopisné cvičení. Žáci doplňovali chybějící písmena i interpunkci v textu, který se týkal Ježíška a adventního času. Vyhledávali vlastní jména, určovali slovní druhy a mluvnické kategorie u vybraných sloves. Vánoční týmy byly rychlejší, a proto měly toto cvičení zvládnuté za 20 minut.

Další úkol, který se týkal náboženství, navazoval na hodinu občanské výchovy v 7. ročníku, kdy jsme si společně se žáky povídali o náboženství, o jeho druzích a projevech. Ukazovali jsme si symboly některých náboženství a rozebírali pojmy jako např. ateismus, fanatismus, monoteismus atd. Zajímavé téma děti opravdu bavilo a jejich zaujetí se projevilo i v časovém zpracování úkolu. Do 10 minut měli vypracováno.

Potíže se dostavily v úkolu č. 3, kdy měli k sobě přiřadit stát a osobu, která v dané zemi nosí dárky. Vzhledem k tomu, že všichni víme, kdo nosí dárky v Česku, tento stát se v nabídce neobjevil. Usilovně děti přemýšlely 35 minut, po stále nezdařeném vyplnění pracovního listu jsme s kolegy žákům povolili využití internetových zdrojů.

Recept na tradiční pokrm, na kterém se ve skupině shodli, byl dalším cvičením. Nejprve se žáci museli dohodnout, co se nejčastěji jí na Štědrý den v jejich rodinách a poté celý recept dopsali do pracovního listu. Procvičili si tak popis pracovního postupu, jim dobře známý ze slohové a komunikační výchovy. Poradili si s ním za 30 minut.

Práci s jazykovou příručkou mnozí z nich nepovažovali za složitý úkol. Děti vyhledávaly pojmy jako např. půst, požehnání, advent, světec atd. Do 10 minut jim byly známy významy těchto slov.

Hlavy dohromady museli dát všichni v šestém úkolu, kterým byl test týkající se důležitých informací, jež souvisí se všeobecným přehledem každého člověka. Proto jsem se jich v tomto cvičení ptala, jak dlouho trvá advent, jak si ho připomínáme, kdo obchází domy v předvečer svátku sv. Mikuláše, od kterého století se v českých domácnostech zdobí vánoční stromeček, jaký je typický štedrovečerní pokrm, jaké znají vánoční zvyky. Během 20 minut

měli v odpovědích na otázky jasno, proto bylo na čase přistoupit k dalšímu, tentokrát výtvarnému, úkolu.

Výroba vánočního přání dětem nečinila žádné potíže. Po několika letech školní docházky znali techniky, které se na výrobu přání uplatňují. Žáci měli možnost využít materiál, který byl poskytnutý všem skupinám (čtvrtky, fixy, barevné papíry, lepidlo) nebo si mohli obstarat vlastní pomůcky. Jelikož bylo třeba, aby si každý z nich dal na práci záležet, vánoční přání bylo hotovo za 60 minut.

Posledním úkolem před přípravou prezentace jejich projektu bylo zjistit pomocí internetu další zajímavosti týkající se Vánoc. Arch balicího papíru se svou prezentací mohly týmy doplnit o tradice a zvyky, které se dodržují v jejich rodinách. Bylo zajímavé později zjišťovat, které rodiny jsou více nábožensky založené a které méně. S vyhledáváním informací a přípravou prezentace si děti vyhrály. Balicí archy byly ozdobeny různými vánočními dekoracemi, nechyběly tradiční symboly Vánoc – adventní věnce a hlavně vánoční stromek.

Pracovní list č. 2

Jména: (do závorcky napište ročník)

Období zimy:

1. Pravopisné cvičení

VÁNOCE

Ježíšek je v mnohých rodinách tajemné slovo_ které děti m_lují. Věří na _ežíška, píše mu dopis_ se svými přáníčky_ dávají je za okno nebo posílají na _oží_ar. Každý z nás si ho asi představuje jinak. Ježíšek v _eské _epublice nosí dětem dárky. První zm_nky o obdarovávání pocházejí již ze 14. století. Tehdy se ovšem dával_ dárky skrom_jší. Děti nejčastěji dostával_ dřevě_né hračky, dospěl_ zase věci potřebné pro živob_tí. Sm_slem bylo udělat bl_zkým radost drobností_ nikoliv ohromit a ukázat se_ jak tomu bývá v dnešní době.

Štědrým _ečerem končí _dvent. V tento slavný večer se scház_ rodina u svátečně prostřeného stolu. V některých domácnostech se lidé cel_ den postí_ aby večer v_děl_ zlaté prasátko. Na _tědrovečerní tabul_ nesmí chybět ryb_ polévka_ smažený kapr a bramborov_ salát.

- Doplňte chybějící písmena a interpunkci.*
- Z textu vypište vlastní jména.*
- Určete slovní druhy v této větě: Ježíšek je v mnohých rodinách tajemné slovo, které děti milují.*
- U slovesa **ukázat se** určete mluvnické kategorie.*

2. Náboženství – doplňte:

Původ vánočních svátků nacházíme v _____.

Toto náboženství oslavuje 24. prosince narození _____.

Ježíš Kristus se narodil v izraelském městě _____ rodičům _____ a _____.

V tento den slaví svátek _____ a _____, první lidé, o kterých se mluví v _____ ve spojitosti se stvořením světa a prvotním hříchu.

Jaká jiná náboženství ještě znáš??? _____

3. Kdo nosí ve světě lidem dárky? – přiřad'te, co k sobě patří

Rusko, Ukrajina, Bělorusko	Čarodějnice Befána
Německo	Kozel
Lucembursko	Mrazík
Itálie	Papá Noel
Finsko	Mikuláš
Bulharsko	Ježíšek
Švédsko	Weihnachtsman, Ježíšek
Řecko, Rumunsko	Děda Koleda
Španělsko	Joulupukki, Velký Ukko
Polsko	Svatý muž

4. Napište recept na tradiční vánoční pokrm, který je pro vaši rodinu tradicí.

5. Ve slovníku Spisovné češtiny vyhledejte významy těchto slov:

půst –

požehnání –

advent –

světec –

patron –

6. Test – zakroužkujte správnou odpověď:

A. Jak dlouho trvá advent?

- a) dva týdny
- b) čtyři týdny
- c) tři týdny

B. Advent si připomínáme:

- a) adventním věncem
- b) vánočním stromečkem
- c) betlémem

C. Na svátek svatého Mikuláše dnes obchází domy:

- a) Mikuláš, anděl, čert
- b) Mikuláš, Barbora, čert
- c) Čert, Žid, Mikuláš

D. Vánoční stromek se běžně v českých domácnostech zdobí:

- a) počátkem 19. století
- b) v polovině 17. století
- c) začátkem 20. století

E. Označ tradiční štědrovečerní jídlo:

- a) svíčková na smetaně
- b) pečené kuře, bramborová kaše
- c) kuba

F. Co vyjadřuje zvyk rozkrajování jablka po štědrovečerní večeři?

- a) zdraví a lásku
- b) majetek a zdraví
- c) nemoc a štěstí

7. Vytvořte vánoční přání

8. Ježíš Kristus

Spolupracujte s internetem a najděte zajímavé informace o Ježíši Kristovi. Můžete vyhledat další zajímavosti, které se týkají Vánoc a vánočních obyčejů.

Všechny informace, které jste dnes získali, zaznamenejte na arch balicího papíru. Vytvořte jednoduchou myšlenkovou mapu na téma Vánoce a proveďte krátké hodnocení projektu a vaší skupinové práce!!!

Velikonoce

Pracovní list, který byl zaměřen na svátky jara, začal slohovým cvičením. Žáci se měli ve skupince dohodnout, jak u nich doma Velikonoce probíhají. Nashromážděné informace pak uspořádali do vět. Předem byli upozorněni, aby se vyvarovali příliš dlouhým souvětím, ve kterých ztrácí příběh svůj smysl, ale i strohým větám, které neodpovídají úrovni poznatků žáků druhého stupně základní školy. Ukázalo se, že nešlo o tak jednoduchý úkol, jak si děti představovaly, proto nad ním strávily 60 minut.

Doplňování textu ve druhém cvičení žákům žádný problém nedělalo. Během 5 minut zaplnily volná místa v textu. Z tohoto úkolu se dozvěděly, že Velikonoce jsou svátky křesťanů, že oslavují zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Ve skupině se nenašel nikdo, kdo by neznal nějaké velikonoční symboly a tradice.

Křížovky patří většinou k nejoblíbenějším aktivitám v hodinách. Proto nesměly chybět ani v našem projektovém pracovním listu. Děti s luštěním křížovky rychle poradily, bylo vidět, že svátky jara jsou jim skutečně blízké. Poté co jim v tajence vyšly symboly, měly jednotlivé skupinky velikonoční symboly namalovat.

Typickým velikonočním heslům patřil i pátý úkol. Jednalo se o přeházená písmena, které měly děti uspořádat tak, aby jim vyšla smysluplná slova. Jak jsem se později dozvěděla, mnoho rodin stále doma peče mazanec nebo beránka. Většina dětí je zvyklá doma pomáhat, proto byli žáci schopni přesně popsat, jaké suroviny se na přípravu těst používají. Chlapci prý hromadně o Velikonocích chodí na proutky vrby a pletou si pomlázky, se kterými chodí na koledu. Tradičním velikonočním zvykem se mezi chlapci stala soutěž o nejdelší pomlázku.

Těžkým cvičením bylo spojování dvojic slov. Mnoho dětí nepochází z věřící rodiny, a tak přehled o tom, že existuje Bílá sobota a Zelený čtvrtek, mělo málokteré z nich. Tento úkol dětem zabral 15 minut.

Popis pracovního postupu, kdy měli žáci správně seřadit lístečky s pomůckami, které jsou potřeba na ozdobení velikonočních kraslic, nepředstavoval žádnou překážku. Několik skupin kromě splnění slohového cvičení ještě vypracovalo „úkol navíc“. Popsaly další způsoby zdobení kraslic.

Poslední úkol řešil každý člen skupiny samostatně. Výroba velikonočního přání pro kamaráda všechny bavila a poskytla žákům možnost kreativity. Své výtvořky nalepili na arch balicího papíru, na kterém prezentovali svou dopolední práci.

Pracovní list č. 3

Jména: (do závorky napište ročník)

Období jara:

VELIKONOCE

1. Napište krátkou slohovou práci o tom, jak u vás doma probíhají svátky jara – Velikonoce.

(domluvte se ve skupince a shromážděte co nejvíce informací, stačí 20 vět)

2. Přečtěte si a doplňte text:

Velikonoce jsou největšími svátky (1)Oslavují
zmrtvýchvstání (2), ke kterému podle
křesťanské víry došlo třetího dne po jeho ukřižování. Velikonoční svátky
připadají na (3), která následuje po prvním jarním úplňku.
Pokud je však první jarní úplněk v neděli, tak se Velikonoce slaví až další
neděli.

K velikonočním symbolům patří (4)

V České republice patří k velikonočním tradicím (5)

Na velikonoční pondělí muži a chlapci chodí po domácnostech a šlehají ženy a
dívky pomlázkou z (6), aby je omladili. Ženy
poté dávají mužům (7) jako symbol jejich
díků a prominutí.

(1) eskymáků, číňanů, křesťanů

(2) Harryho Pottera, Ježíše Krista, Kryštofa Kolumba

(3) neděli,čtvrtek, pondělí

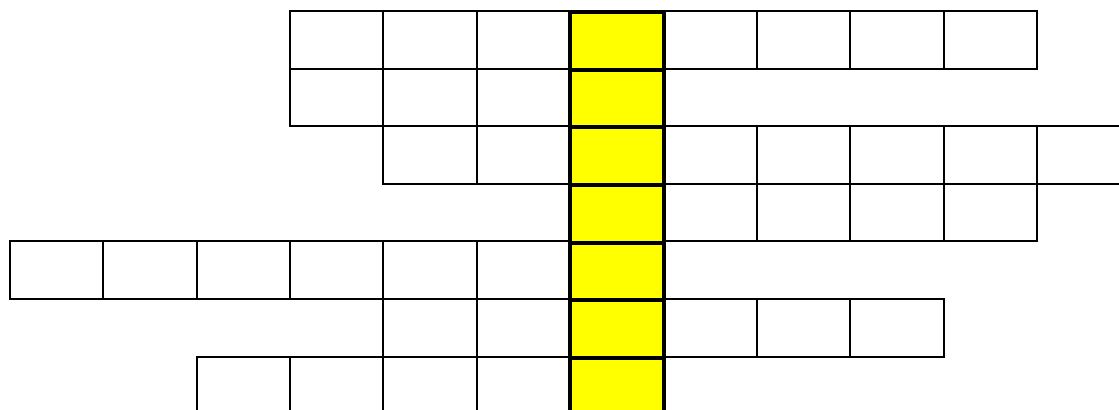
(4) bábovka a víno, beránek a vajíčko, hranolky a tatarka

(5) dárky, jablíčko, pomlázka

(6) bambusových tyčí, tenkého drátku, vrbového proutí

(7) krabici sušenek, barevné vajíčko, kávu s mlékem

3. Vyluštěte křížovku:

1. ozdobené malované vajíčko
2. proutek na pomlázku se plete z
3. chodíme s ní koledovat
4. samec od ovce
5. za koledování dostaneme nejčastěji malované ...
6. „Hody, hody, doprovody.....“ je velikonoční
7. na pomlázku se pro ozdobení vážou

4. Jaké znáš velikonoční symboly?

5. Rozluštěte slova, která k Velikonocům patří.

CNAZAME

ČÍZAKEJ

EILSARKC

MAÁPZLOK

6. Spojte správně dvojice

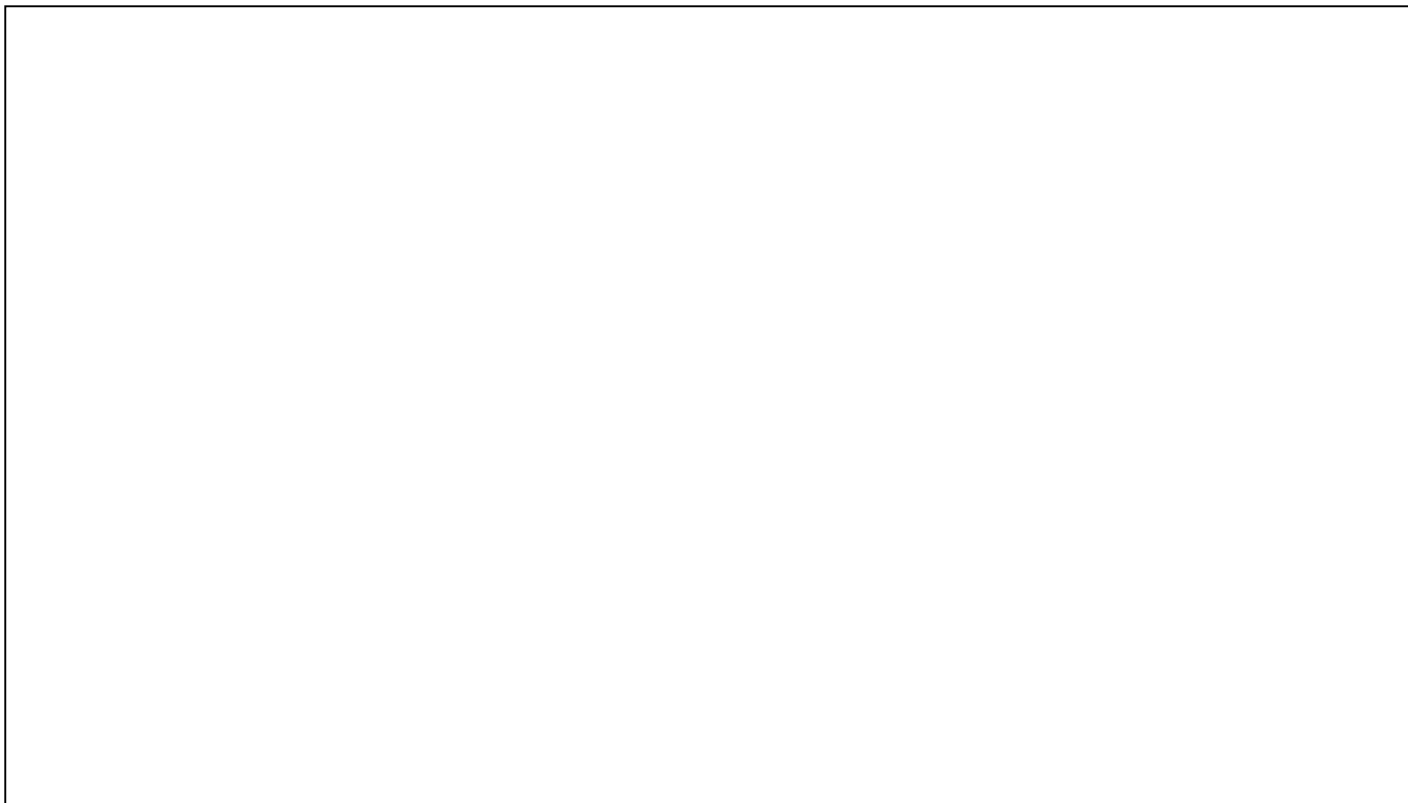
1. Velký	a) neděle
2. Škaredá (také Sazometná, Popeleční)	b) pondělí
3. Modré (někdy Žluté)	c) úterý
4. Bílá	d) středa
5. Květná	e) čtvrtek
6. Zelený	f) pátek
7. Šedivé	g) sobota

8. Popis pracovního postupu:

1 uvařené vejce, 1 syrové vejce, vodové barvy, malé špičaté nůžky, jar, hrneček, teplá voda, kousek modelíny, svíčka, ovesné vločky, hadřík, lepidlo, látka, bavlnka, špejle, štěteček, miska

Čeho se pracovní postup týká? Doplňte, jak byste při výrobě tohoto velikonočního symbolu postupovali.

8. Vytvořte velikonoční přání pro svého kamaráda

Všechny informace, které jste dnes získali, zaznamenejte na arch balicího papíru. Vytvořte jednoduchou myšlenkovou mapu na téma Velikonoce a proveďte krátké hodnocení projektu a vaší skupinové práce!!!

8. Evaluace projektu

8.1. Hodnocení projektu žáky

Jiří Němec, 6. ročník:

Projekt se mi moc líbil, protože jsem se dozvěděl mnoho zajímavých informací. Akorát se mi nelíbila moje skupina, jelikož někteří jedinci odmítali pracovat. Celý den jsem si moc užil a byl bych rád, kdybychom projektových dnů měli více. Téma Vánoce bylo prima, navodilo nám příjemnou atmosféru na blížící se Advent. Nejhorší bylo se ve skupině dohodnout, kdo naši práci odprezentuje. Nikomu se moc nechtělo, ale nakonec všechno dobře dopadlo. Před celým druhým stupněm jsem se trochu styděl.

Kristýna Jarolímková, 6. ročník:

Projekt se mi líbil, v naší skupině se do práce zapojili všichni. Bavilo mě vyrábět lampióny, i když naše téma – svatý Martin – bylo docela složité. Je to svátek, o kterém jsem toho moc nevěděla. Bylo prima, že jsme museli vyhledávat různé informace ve slovníku a na internetu. Nelíbila se mi chvíle, kdy jsme museli prezentovat svou práci před tabulí a tolika spolužáky. Byla jsem nervózní.

Martin Lachout, 7. ročník:

Projekt se mi líbil, měj jsem dobrou skupinu. Líbila se mi i práce, kterou jsme celé dopoledne dělali. Lampióny byly těžké, ale docela se nám povedly. Mám rád počítače, takže jsem byl rád za vyhledávání informací na počítači. Nelíbilo se mi prezentování prací před tabulí, protože jsem měl velkou trému, ale naštěstí jsme všechno zvládli.

Martina Mašková, 9. ročník:

Na pátečním projektu se mi líbilo rozdělení do skupin, protože každý měl co dělat. Vyhovovalo mi rozvržení práce na časové úseky, protože jsme měli dobrý přehled o čase i o úkolech, které nemáme ještě hotové. Bylo dobré, že při tvorbě myšlenkové mapy mohl říct každý svůj názor.

Aneta Vacková, 9 ročník:

Lidové zvyky mám ráda, hodně je s rodinou dodržujeme. Proto se mi tento projekt líbil. Akorát mám raději, když mohu pracovat sama za sebe a nemusím se na nikoho spoléhat. Nebo spíše někoho nutit do práce, abychom se zapojili všichni.

8.2. Mé hodnocení projektu

Projekt jsem realizovala s žáky druhého stupně Základní školy v Jesenici u Sedlčan. Děti z jednotlivých ročníků jsme společně s kolegy rozdělili do šesti šestičlenných skupin. Snažili jsme se při rozdělování brát ohled na jejich dosavadní prospěch, chování a samozřejmě také věk. Naším cílem bylo mít v každé skupině zastoupeny žáky z 6. – 9. ročníku.

Během projektu se všichni žáci aktivně zapojovali do diskuze, v níž uplatnili znalosti ze školních lavic i vlastní přípravy na projekt. Témata byla všem účastníkům projektu velmi blízká, vycházela z běžného života.

Úkoly a otázky v pracovním listu byly všem srozumitelné. Malé potíže měli s úkolem č. 3 ve vánočním pracovním listu. Děti si nebyly jisté, kdo nosí dárky lidem v jiných zemích. Proto jsme žákům umožnili přístup k vyhledávání informací na internetu i pro toto cvičení. Přesvědčili nás o tom, že s internetem umí pracovat a velmi rychle mezery ve svých vědomostech vyplnili.

Rozdíly mezi jednotlivými skupinami se projeví ve výtvarné činnosti a přípravě prezentace projektu. Výtvarné schopnosti se naučit nedají, proto těmto rozdílům nepřikládám důležitost. Oceňuji, že se žáci předem nevzdali a vyráběli lucerny i plakáty, přestože ani sami o sobě v tomto směru nemají vysoké mínění. Na co bych se ale v příštích hodinách ráda zaměřila, je schopnost prezentace vlastní práce před několika lidmi. Přestože v hodinách literatury, dějepisu či občanské výchovy žáci získávají známky i z nejrůznějších referátů a mluvních cvičení, chybí jim sebedůvěra a odvaha prezentovat obsáhlejší práci. Plánuji se na tento nedostatek zaměřit a pokusit se ho tréninkem a různými hrami odstraňovat.

S realizací projektu jsem vcelku spokojená. Jsem ráda, že si žáci dokázali práci ve skupině kvalitně časově rozvrhnout, že uznávali názory i vědomostně slabších spolužáků a dokázali jejich kvality využít při jiné části projektu. Pro děti i pro učitele bylo projektové dopoledne velmi příjemně stráveným pracovním dnem, jelikož jsme se vymanili z běžného

stereotypu. Jistě i díky tomu probíhala práce bez kázeňských problémů. Jelikož jsme byli všichni s projektovým vyučováním spokojeni, ráda bych ho do výuky začleňovala častěji.

9. Přípravy na hodinu

V letošním školním roce (2011/ 2012) jsme projekt Lidové zvyky a tradice do výuky nezařadili. Z tohoto důvodu jsem vytvořila dvojici příprav na hodinu občanské výchovy. Cílem těchto příprav bylo seznámit žáky 6. ročníku se zvyky a tradicemi, které jsou spojovány s jednotlivými svátky. Kalendářně nejbližší je nám svátek sv. Martina a Vánoce, proto své přípravy zaměřuji na tato témata.

9.1. Svatý Martin

Téma hodiny	Svatý Martin
Průřezové téma	Osobnostní a sociální výchova
Doporučený ročník	6., 7.
Cíl hodiny	Seznámit žáky se svátkem sv. Martina, který se znovu dostává do podvědomí obyvatel našeho kraje
Rozvíjené kompetence	Komunikativní, k učení, k řešení problému
Organizační forma	Individuální a skupinová práce
Pomůcky	Legenda o sv. Martinu, lístečky s napsanými pranostikami, Slovník spisovné češtiny
Časová náročnost	45 minut
Výuková metoda	Brainstorming, hra, dramatizace
Struktura hodiny	<p>1. Úvod (2 minuty)</p> <p>Vyučující si do výuky přinese kalendář. Společně s žáky poukazuje na význam kalendáře pro běžný život. Zeptá se, jestli žáci vědí, který svátek je datu vyučovací hodiny nejbližší. Společně tedy přijdou na téma vyučovací hodiny</p> <p>2. Motivace (8 minut)</p>

Jelikož svátek sv. Martina patří do období podzimu, napíše vyučující doprostřed tabule nadpis PODZIM a žáci společnými silami na tabuli zapisují všechny nápady, které se jim vybaví při tomto heslu.

3. Teoretická část (10 minut)

Vyučující rozdá žákům do dvojice Legendu o sv. Martinu, kterou si společně přečtou. Poté rozebírají daný text, hledají hlavní myšlenku legendy. Poukazují na charakterové vlastnosti Martina a hledají podobnosti či odlišnosti v charakteru dnešní společnosti.

Vyučující poskytne žákům další informace o sv. Martinu Tourském, které si předem vyhledá na internetu.

4. Pracovní část (20 minut)

Vyučující rozdělí žáky do skupin a do každé z nich rozdá lístečky s nastříhanými pranostikami, které se vztahují k tomuto období. Úkolem dětí je pranostiky správně poskládat. Pranostiky si poté společně zkontrolují, případně vysvětlí, pokud jim žáci neporozumí.

Na svatého Martina, kouřívá se z komína, a na svatou Kateřinu, zalezeme pod peřinu.

Jaký den na svatého Martina, taková též bude zima.

Padá-li sníh toho dne neb v noci, říká se, že svatý Martin přijel na bílém koni.

Na svatého Martina, bývá dobrá peřina.

Dále obdrží každá skupina Slovník spisovné češtiny a vyhledává významy slov jako např. *lucerna, žebrák, pranostika, křest* (skupiny mezi sebou soutěží, která dříve daný pojem vyhledá).

Jednotlivé skupiny se pokusí zdramatizovat příběh o svatém Martinovi. Jednoduchou formou, pomocí pantomimy.

	<p>5. Závěr (5 minut)</p> <p>Na závěr hodiny vyučující shrne poznatky, které se žáci dozvěděli. Žáci zhodnotí práci ve svých skupinách, poté provede hodnocení výuky i vyučující.</p>
--	---

9.2. Vánoce

Téma hodiny	Vánoce
Průřezové téma	Osobností a sociální výchova, Mediální výchova
Doporučený ročník	6., 7.
Cíl hodiny	Seznámit žáky s tradičními zvyky, které se týkají Vánoc. Přiblížit žákům způsob slavení tohoto svátku i v jiných zemích světa.
Rozvíjené kompetence	Komunikativní, k učení, k řešení problému
Organizační forma	Individuální a skupinová práce
Pomůcky	Pastelky, na lístečku napsané lidové zvyky a tradice, audionahrávka vánoční koledy
Časová náročnost	45 minut
Výuková metoda	Rozhovor, vyprávění a řešení problému
Struktura hodiny	<p>1. Úvod (2 minuty)</p> <p>Vyučující přinese do hodiny několik předmětů, které připomínají Vánoce. Např. vánoční ozdoba, jablko a skořice, ukázka vánočního cukroví, zabalený dárek. Žáci nesmí po dobu předvádění předmětů mluvit, napíší svůj typ na malý kousek papíru, který po vyzvání učitelem ukáží vyučujícímu i ostatním spolužákům.</p> <p>2. Motivace (5 minut)</p> <p>Vyučující pustí žákům 2 vánoční koledy, které si společně zazpívají. Např. Nesem vám noviny, Štědrý večer nastal</p> <p>3. Teoretická část (10 minut)</p> <p>Povídání o adventu a o křesťanství.</p>

	<p>Vyučující má napsané vánoční zvyky na malých čtvrtkách. Postupně dětem zvyky odkrývá a lepí je na tabuli. Společně si povídají o tom, proč takové zvyky lidé dodržují a zda jsou lidové zvyky a tradice typické i pro rodiny žáků.</p> <p>4. Praktická část (25 minut)</p> <p>Do dvojic dostanou žáci cvičení na spojování států a postaviček, které v nich nosí dětem dárky. (viz pracovní list č.2, úkol č. 3)</p> <p>Poté si žáci vyzkouší tradiční pouštění lodiček (svíčka v ořechové skořápce). Utvoří skupinky a postupně pouštějí své lodičky v lavoru s vodou. Při tomto úkolu je nutná ukázněnost žáků. Děti, které nejsou právě na řadě, mají za úkol namalovat, podle vlastní fantazie, postavu „Ježíška“, který jim nosí dárky.</p> <p>5. Závěr (3 minuty)</p> <p>Na závěr hodiny provede vyučující evaluaci provedené práce. V případě, že se žáci chovali ukázněně a svědomitě pracovali, nezapomene je učitel pochválit.</p>
--	---

Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo přiblížit žákům druhého stupně základní školy život našich předků. V době, kdy neexistovaly televize či počítače, si lidé více vyprávěli příběhy týkající se běžného života. Prožívali společně tradice a zvyky, které se v průběhu roku mění. Snažila jsem se ve svém projektu zpracovat hlavní tři roční období, jež jsou na tradiční lidové zvyky a tradice nejbohatší. Svatý Martin je svátkem sice zapomenutým, ale v současné době se opět navrácí toto téma do základních škol, pořádají se svatomartinské průvody či jarmarky. Z tohoto důvodu jsem tento svátek zařadila do svého projektového dne. Nejdůležitějším svátkem pro všechny děti jsou Vánoce, v tento čas jsou plné emocí a jejich vědomostí o tradicích byly v tomto tématu nejobsáhlejší. Svátky jara – Velikonoce v nás všech probouzejí novou energii, která pramení z jarního počasí. Jak jsem měla možnost vyzorovat, na celé škole se nenašla rodina, která by nedodržovala nějaké tradice spojené s Velikonocemi. Pletou se pomlázky, pečou mazance a beránci a zdobí se kraslice několika způsoby.

Podle reakcí dětí soudím, že se mi výběr témat podařil, že byla dětem blízká. Byla bych ráda, kdyby projektový den na téma „Lidové zvyky a tradice na Sedlčansku“ přiměl žáky k zamyšlení nad rozdíly týkající se lidové kultury a současného technologického pokroku. Ráda bych docílila toho, že se děti častěji zvednou od monitorů a stráví pěkný rodinný večer s tradičními zvyky např. o Vánocích.

Summary

The aim of my thesis is to introduce the life of our ancestors to elementary school pupils. At the time when there were no televisions or computers people often used to tell stories about their everyday life. Together they experienced traditions and customs throughout the year. In my project I tried to describe three main seasons during which the traditional folk customs and traditions are celebrated the most.

St. Martin's feast was once almost forgotten but nowadays this topic is returning to elementary school education, St. Martin's parades or fairs are organized. Therefore, I have included this festival into my project day. The most important holiday for all children is Christmas, at this time they are full of emotions and their knowledge of the traditions is the most extensive. The celebrations of spring holidays – Easter and spring weather awaken a new stream of energy in all of us. During my observation I had the opportunity to find out that families of every pupil in our school keep some kind of traditions connected with Easter. They make “pomlázka” (braided young willow twigs), they bake Easter buns and cakes called lambs and decorate Easter eggs in different ways. According to the children’s reactions, I reckon that I managed to choose topics that were suitable and familiar to children. I would be glad if the project day based on topic "Folk customs and traditions of the Sedlčany region“ made pupils think about the differences considering folk culture and today’s age of technological progress. I would love to encourage children spend less time in front of computer screens and instead e.g. spend a nice Christmas evening with their family and folk traditions.

Seznam použité literatury

Bestajovský, M.: Lidové obyčeje a nápady pro šikovné ruce – Zima, Brno 2004, ISBN 80-251-0476-1

Bestajovský, M.: Lidové obyčeje a nápady pro šikovné ruce – Jaro, Brno 2004, ISBN 80-251-0160-6

Bestajovský, M.: Lidové obyčeje a nápady pro šikovné ruce – Léto, Brno 2004, ISBN 80-251-0315-3

Brožury města Sedlčan

Burke, P.: Lidová kultura v raně novověké Evropě, Praha 2005, ISBN 80-7203-638-6

Csörgö, A.: Od Adventu do Vánoc, Praha 1993, ISBN 80-9014-91-9-7

Čáka, J.: Sedlčansko, Benešov 1967

Čítanka pro 6. ročník, Fragment

Čítanka pro 4. ročník, Alter

Coufalová, J.: Projektové vyučování, Fortuna, Praha 2006

Frolec, V.: Vánoce v české kultuře, Praha 1988, ISBN 80-7021-018-4

Frolcová, V.: Velikonoce v české kultuře, Praha 2001, ISBN 80-7021-503-8

Habart, Č.: Sedlčansko, Sedlecko a Voticko, II. a IV. díl, Havlíčkův Brod 1998
ISBN 80-901509-6-9

Herynk, P.: České Vánoce, Praha 2005, ISBN 80-247-0760-8

Holanová, L.: Historie českého školství na Sedlčansku, Západočeská univerzita v Plzni, fakulta pedagogická, katedra historie (diplomová práce)

Kovaříková, Z.: Pranostiky, Praha 2006, ISBN 80-00-01989-2

Kronika obce Kosova Hora

Kuthan, Jan: Velikonoční ohlédnutí, Sedlčanský kraj č. 15, r. 9, 16. 4. 1998, str. 2

- Ladýřová, Škopek: České Vánoce, Od Martina do Tří králů, str. 12
- Langhammerová, J.: Lidové zvyky, Praha 2004, ISBN 80-7106-525-0
- Langhammerová, J.: České Vánoce, Praha 1988
- Malíček, J.: Přírodní zajímavosti Sedlčanska, Pelhřimov 2007
- Motlová, M.: Český rok od jara do zimy, Praha 2010, ISBN 978-80-7321-522-4
- Páv, Jiří: Sedlčany, 1994, nestránkovaná brožura
- Pavelka, J.: Lidé bez domova, 1978, str. 23, zápis z kroniky města Sedlčan z 24. října 1943
- Pavelková, M.: Jak se slavily svátky celého roku v Sedlčanech v letech 1886 – 1939, nestránkovaný rukopis, Okresní archiv v Příbrami, inv. č. 64, č. kart. 5
- Řičanová, T.: Vánoční knížka, Praha 2006, ISBN 80-87022-07-6
- Skálová, H.: Ježíšek, Praha 2010, ISBN 978-80-204-2330-6
- Skopová, K.: Velikonoční svátky o staletí zpátky, aneb Jarní tradice v české domácnosti, Praha 2007, ISBN 80-86903-38-9
- Šottnerová, D. : Velikonoce – původ, zvyky, hry, pohádky, návody a náměty, Olomouc 2004, ISBN 80-7346-018-1
- Thořová, V.: Velikonoční a předvelikonoční koledy v Čechách, Praha 2005, ISBN 80-85010-55-0
- Tischer, C.: Moje nejkrásnější vánoční knížka, Praha 1995, ISBN 80-7186-045
- Učebnice občanské výchovy pro 6. ročník, Fraus
- Vavřincová, V.: Abeceda Velikonoc, Praha 2011, ISBN 978-80-86713-68-7
- Vavřincová, V.: Malá encyklopedie Velikonoc, Praha 2006, ISBN 80-7277-292-9
- Vavřincová, V.: Malá encyklopedie Vánoc, Praha 2000, ISBN 80-85983-81-8
- Vlasák, Norbert, A: c. d. str. 164

Vondruška, V.: Církevní rok a lidové obyčeje aneb Kalendárium světců a světic, mučedníků a mučednic, České Budějovice 1991, ISBN 80-85463-03-2

Vondrušková, A.: České zvyky a obyčeje, Praha 2004, ISBN 80-00-01356-8

Zábrt, Č.: Veselé chvíle v životě lidu českého, Vyšehrad, Praha, 1950, str. 67

Orální svědectví pro tuto práci poskytli:

Josef Hartman, Kosova Hora

Marie Kakešová, Kamýk nad Vltavou

Jiřina Klausová, Drážkov

Jiří Páv, Sedlčany

Zdeněk Pešata, Sedlčany

Vlasta Peštová, Sedlčany

Marie Řeháková, Sedlčany

František Vávra, Jesenice u Sedlčan

František Veselý, Nechvalice u Sedlčan

Stanislav Zápotocký, Sedlčany

Instituce:

Městské muzeum Sedlčany

Okresní archiv Příbram

Obecní úřad Kamýk nad Vltavou

Skanzen Vysoký Chlumeč

Seznam použitých internetových zdrojů

www.rvp.cz

www.skola.jesenice-obec.cz

Přílohy:

Fotografie z projektového dne „Lidové zvyky a tradice na Sedlčansku“

